

Sisekaitseakadeemia

Politsei- ja Piirivalvekolledž

Juri Kivisoo

ABIPOLITSEINIKE POOLT MEETMETE RAKENDAMISE
VÕIMALIKKUS UUE ABIPOLITSEINIKU SEADUSE
KONTEKSTIS PÕHJA PREFEKTUURI NÄITEL AASTATEL
2011-2012

Lõputöö

Juhendaja:
Veiko Randlaine, MA

Tallinn 2013

ANNOTATSIOON

SISEKAITSEAKADEEMIA

Kolledž: Politsei- ja Piirivalve kolledž	Kuu ja aasta: Aprill, 2013
Töö pealkiri: Abipolitseinike poolt meetmete rakendamise võimalikkus uue abipolitseiniku seaduse kontekstis aastatel 2011-2012 (Põhja prefektuuri näitel)	
Töö autor: Juri Kivisoo	Olen nõus oma lõputöö kättesaadavaks tegemisega elektroonilises keskkonnas. Allkiri:
<p>Lühikokkuvõte: Töö on kirjutatud eesti keeles, selle maht on 70 lehekülge, millest kuus on lisad. Töö kirjutamisel on kasutatud 28 allikat. Töö eesmärgiks oli välja selgitada kuivõrd Põhja prefektuuri abipolitseinikud olid valmis iseseisvaks tegutsemiseks aastatel 2011-2012. Töö aktuaalsus tuleneb kahest aspektist: 1) 01.01.2011. a uue abipolitseiniku seaduse jõustumine, mis sätestab ja reguleerib abipolitseinike iseseisva pädevuse, 2) abipolitseinike kasvav roll kaasaegses korra- ja turvalisussüsteemis. Eesmärki püüti saavutada uues abipolitseiniku seaduses sätestatud meetmete rakendamise võimalikkuse uurimisega Põhja prefektuuri territooriumil tegutsevate abipolitseinike seas. Töös püstitatud eesmärgi saavutamiseks viidi läbi empiiriline uuring, mille käigus oli koostatud küsimustik. Tulemuste tõlgendamisel kasutati interpreteerimismeetodeid: võrreldi, analüüsiti ja üldistati saadud tulemused ning tehti nende kohta järeldused. Uuringust selgus, et Põhja prefektuuri teenindavad abipolitseinikud, kellele on antud iseseisva tegutsemise pädevus, varustatud kõikide vajalike erivahenditega, et ausalt ja kohusetundlikult täita teenistuskohustusi. Meetmed kohaldatakse julgelt, vastavalt vajadusele ja lähtuvalt olukorrast. Sai tuvastatud, et mitte kõik iseseisva pädevusega abipolitseinikud järgivad seadust kõrvalekaldumatult, millele tuleb pöörata erilist tähelepanu. Välja on toodud kaks probleemi: 1) isikusamasuse kontrollimine dokumentide puudumisel, 2) autopatrullide aeglane reageerimine. Uuringu tulemustest lähtuvalt olid Põhja prefektuuri abipolitseinikud valmis iseseisvaks tegutsemiseks aastatel 2011-2012.</p>	
Võtmesõnad: abipolitseinik, abipolitseiniku seadus, meetmed, Põhja prefektuur	
Ключевые слова: помощник полицейского, закон о помощниках полицейских, методы, Северная префектура	
Säilitamise koht:	
Kaitsemisele lubatud:	
Kolledži direktor:	Allkiri:
Vastab lõputöö nõuetele	
Juhendaja: VEIKO RANDLAINE	Allkiri:

SISUKORD

MÕISTETE JA LÜHENDITE LOETELU	4
SISSEJUHATUS	5
1. ABIPOLITSEINIK KORRAKAITSETEGEVUSES.....	8
1.1. Korrakaitsetegevuse mõistest	8
1. 2. Abipolitseiniku mõiste ja staatus uue abipolitseiniku seaduse kontekstis.....	10
2. ABIPOLITSEINIKE POOLT RAKENDATAVAD MEETMED	15
2.1. Enne 01.01.2011 aasta kehtinud abipolitseiniku seaduse redaktsioonide puudused	15
2.2. Meetmed iseseisval tegutsemisel.....	17
2.3. Meetmed politseiametniku korraldusel	25
3. ABIPOLITSEINIKE POOLT MEETMETE RAKENDAMISE PRAKTIKA PÕHJA PREFEKTUURI NÄITEL AASTATEL 2011-2012.....	27
3.1. Põhja prefektuuri üldiseloomustus	27
3.2. Uuringu meetod, valim ja läbiviimine.....	28
3.3. Ankeetküsitluse tulemused ja analüüs.....	30
KOKKUVÕTE	53
PEZJOME	56
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	60
TABELITE JA JOONISTE LOETELU	63
LISA 1. KÜSIMUSTIK ABIPOLITSEINIKELE	65

MÕISTETE JA LÜHENDITE LOETELU

APolS – abipolitseiniku seadus

ATTS – asendustäitmise ja sunniraha seadus

AutoVS – autoveoseadus

FIE – füüsilisest isikust ettevõtja

HMS – haldusmenetluse seadustik

KAIRI – Eesti Vabariigi Siseministeeriumi haldusalas olevate politsei- ja piirivalveasutuste poolt peetav piiratud kasutajaõigustega andmekogumise ja vahetuse keskkond

KarS – karistusseadustik

KorS – korrakaitse seadus

KrMS – kriminaalmenetluse seadustik

LS – liikluseadus

PPVS – politsei ja piirivalve seadus

PS – Eesti Vabariigi põhiseadus

SPSS – Statistical Package for Social Sciences (arvuti tarkvara)

VKEMS – vedelkütuse erimärgistamise seadus

Õiguskantsleri märgukiri – märgukiri abipolitseiniku seaduse põhiseadusega kooskõlla viimiseks 26.08.2008, nr 7-7/070431/00801253

SISSEJUHATUS

Viimase aastakümne jooksul on Eesti õigusruumis toimunud kiired arengud, ent avaliku korra mõiste osas on muudatused õiguslikus olustikus olnud pigem kosmeetilist laadi ning põhimõttelisi erinevuseid avaliku korra mõiste defineerimises seaduste tekstides võrreldes 1990. aastate algusega ei esine.

Korraldusseaduse eelnõu § 3 lõige 1 määrab kindlaks avaliku korra mõiste sisu. Avalik kord on kõnealus eelnõus keskse tähendusega mõiste, see on õigushüvede kogum, mida kaitstakse korraldusseaduse vahenditega¹.

Avaliku korra kaitse on ajalooliselt alati olnud riigivõimu üheks põhiliseks ülesandeks. Ühiskonna rahulikku koeksisteerimist ohustavate riskide iseloom on ajas olnud muutlik ning sellele vastavalt on muutustele avatud olnud ka avaliku korra mõiste sisustamine avaliku õiguse teoorias ning praktikas.²

Käesoleval ajal elame kodanikuühiskonnas, kus inimeste põhiõigused ja -vabadused on kaitstud ning kus on võimalik mõjutada poliitilisi otsuseid. Toimub inimeste omaalgatuslik koostöö oma huvide järgimiseks ning avalike asjade arutamiseks ja otsustamiseks osalemiseks.³

Kodanikuühiskond paratamatult toob kaasa vabatahtlike rolli tähtsustamise. Üheks vabatahtlike rühmaks on abipolitseinikud, kelle roll kaasaegses korraldusüsteemis on märkamisväärselt suurenenud. Korralduse struktuuride ja vabatahtlike koostööd avaliku korra kaitsel on autori andmetel uurinud Vennikas (2004), abipolitseinike politsei tegevusse kaasamise võimalusi ja nende väljaõppe korraldamist Põhja Politseiprefektuuris on käsitelnud Teng (2007) ja Lõuna Politseiprefektuuris Lihtmaa (2008), Põhja Politseiprefektuuri abipolitseinike töö kaardistamist ja koolitusvajadusi selgitas välja Kivisikk (2008).

¹ Korraldusseaduse eelnõu seletuskiri

<http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain&page=pub_file&file_id=a67e1f77-6a73-26c5-5648-71b05c92d979&> (10.11.2011)

² Anno Aedmaa. Avaliku korra kaitse Eesti õigusruumis. *Juridica*, 2004, nr 7, lk 499

³ Siseministeerium. Kodanikuühiskond Eestis. <<http://www.siseministeerium.ee/25325/>> (09.11.2011)

Kõik ülalmainitud uurimused olid läbi viidud enne 01.01.2011 aasta kehtinud abipolitseiniku seaduse raames, mis oli vastu võetud 20. aprillil 1994. aastal ja jõustus 16. mail 1994. a.⁴ Nimetatud seadust on muudetud neljal korral. Nii õiguskantsleri kui ka õiguse rakendajate poolt oli esitatud olulist kriitikat selles osas, et tol ajal kehtinud abipolitseiniku seadus on ajale jalgu jäänud ning ei vastanud põhiseadusele.⁵

Uue 01.01.2011. a jõustunud abipolitseiniku seaduse eesmärk oli luua kaasaegne ja õigusselge regulatsioon, mis oleks kooskõlas põhiseadusega ja sätestaks selgelt abipolitseiniku pädevused ja volitused, nende kaasamise eeldused ning sotsiaalsed tagatised.⁶ Ühtlasi sätestab kehtiv seadus abipolitseinike poolt rakendatavad meetmed. Meetmete puhul on loodud abipolitseinikele selge pädevus ja volituste ulatus, mis senikehtivas abipolitseiniku seaduses oli puudulikult reguleeritud.

Kehtiva seadusega nähakse ka ette võimalus, et abipolitseinik saab tegutseda iseseisvalt. Seda aga piiratud juhtudel, kui tal on selleks piisav ettevalmistus ja temaga on sõlmitud haldusleping riigi korrakaitseülesande täitmiseks. Eelkõige on siin peetud silmas olukorda, kus politsei reageerimiskaugus on pikk ja kohal on isik, kes oma oskuste ja ettevalmistuse poolest on valmis täitma abipolitseiniku ülesannet.⁷

Aastal 2010. õiguskomisjoni esimehena Ken-Marti Vaher rõhutas: „Uus abipolitseiniku seadus on tugev samm edasi, mis suurendab kogukonna turvalisust ja kaasab senisest enam vabatahtlikke turvalisusesse. Samuti annab tänastele abipolitseinikele kindluse, et ühiskond hindab nende panust väga.“⁸

Eeltoodust lähtuvalt autor seab eesmärgiks uurida kuivõrd Põhja prefektuuri abipolitseinikud olid valmis iseseisvaks tegutsemiseks aastatel 2011-2012. Eesmärki püütakse saavutada uues abipolitseiniku seaduses sätestatud meetmete rakendamise võimalikkuse uurimisega Põhja prefektuuri territooriumil tegutsevate abipolitseinike seas.

Autor leiab, et Põhja prefektuuri abipolitseinikud olid valmis iseseisvaks tegutsemiseks aastatel 2011-2012. Hüpoteesi kinnitamiseks viiakse läbi empiiriline uuring. Empiiriliste

⁴ Abipolitseiniku seadus, 20.04.1994, jõustunud 16.05.1994 - RT I 1994, 34, 533; <<https://www.riigiteataja.ee/akt/22280>> (09.11.2011)

⁵ Õiguskantsleri 26.02.2008 märgukiri nr 7-7/070431/00801253 edaspidi *õiguskantsleri märgukiri*

⁶ Abipolitseiniku seaduse eelnõu seletuskiri.

⁷ Abipolitseiniku seaduse eelnõu seletuskiri.

⁸ Riigikogu pressiteated. <<http://www.riigikogu.ee/index.php?id=58666>> 30.04.2013

andmete kogumiseks kasutatakse lõputöös ankeetküsitlust, mille sihtrühmaks on Põhja prefektuuri territooriumil tegutsevad abipolitseinikud. Tulemusi analüüsitakse kvantitatiivselt. Samuti uuringu käigus võrreldakse abipolitseiniku seaduse eelmiste aastate ja aastal 2011. jõustunud redaktsioone ning tuuakse välja erinevusi.

Lõputöö koosneb kolmest osast. Sissejuhatuses, tuuakse välja avaliku korra mõiste ja selle kaitse vajadus. Räägitakse kodanikuühiskonnast ja vabatahtlike rolli tähtsustamisest selles. Viidatakse uuele abipolitseiniku seadusele, kus on sätestatud abipolitseiniku mõiste ja staatus ning samuti rakendatavad meetmed. Tuuakse esile hüpotees ja selle kinnitamiseks tarvitusele võetud teaduslikud meetmed.

Sissejuhatusele järgneb peamine osa, kus kirjeldatakse abipolitseiniku rolli kaasaegses korrakaitsetegevuses, tuuakse välja eelmistes abipolitseiniku seaduse redaktsioonides olemasolevaid puudusi. Analüüsitakse uues abipolitseiniku seaduses sätestatud meetmed. Seejärel kirjeldatakse läbiviidud uuringu ja selle tulemusi.

Uurimistöö lõpeb kahekeelse kokkuvõttega, kus sissejuhatuses püstitatud hüpotees leiab kinnitust.

1. ABIPOLITSEINIK KORRAKAITSETEGEVUSES

1.1. Korrakaitsetegevuse mõistest

Korrakaitseaduse eelnõu § 2 annab korrakaitse ja riikliku järelevalve mõisted. Paragrahvi 1. lõige määrab kindlaks korrakaitse mõiste sisu. Korrakaitse on avalikku korda (§ 3 lg 1 ja 2) ähvardava ohu (§ 4 lg 2) ennetamine (§ 4 lg 7), ohukahtluse korral (§ 4 lg 6) ohu väljaselgitamine, ohu tõrjumine ja avaliku korra rikkumise (§ 4 lg 1) kõrvaldamine. Korrakaitse on üksteise suhtes ajaliselt järgnevasse asetatud, ohu tõrjumisele suunatud tegevuste kompleks. Korrakaitse kõige varasemaks staadiumiks on ohu ennetamine. Sellisel juhul ei ole oht avalikule korrale iseenesest veel tekkinud, kuid sellise ohu tekkimine on võimalik (hoone kokkuvarisemise ohtu ennetatakse juba selle asjatundliku ehitamisega õigetest materjalidest, samuti regulaarse hooldamisega). Kui ohtu pole õnnestunud ennetada ning see võib olla juba tekkinud, kuid ohu olemasolu pole veel selge, tuleb ohu olemasolu kindlakstegemiseks vajalikud üksikasjad välja selgitada – sellisel juhul toimub ohu väljaselgitamine, millega seondub eelnõu § 4 lõikes 5 sätestatud ohukahtluse mõiste. Kui on välja selgitatud, et oht avalikule korrale on olemas, siis väljendub korrakaitse ohu tõrjumises (nt politseinik peatab joobes isiku, kes istub autorooli ning soovib ära sõita). Ohu mõiste annab eelnõu § 4 lg 2. Korrakaitse ajaliselt kõige hilisem faas on juba tekkinud rikkumise kõrvaldamine. Sellisel juhul on avaliku korra osaks olev õigushüve juba kahjustatud (nt politsei taastab liiklusõnnetuse tagajärjel katkenud liikluse, kiirabi annab samaaegselt abi kannatanutele). Korrakaitse ajalise eristamise praktiline tähtsus seisneb selles, et erinevatele järkudele on omased erinevad korrakaitseabinõud. Riikliku järelevalve meetme koosseisust tuleneb see, millises korrakaitse faasis (ohu ennetamise, ohukahtluse, ohu või korrarikkumise korral) on meetme kohaldamine korrakaitseorgani poolt võimalik. Korrakaitse sünonüümina kasutatakse eelnõu seletuskirjas ka ohutõrje mõistet.⁹

Lisaks lõikes 1 toodud korrakaitsemeetmete ajalisele jaotusele vastavalt ohu staadiumile on võimalik korrakaitsemeetmete astmestamine ka selle järgi, millisel isikul on korrakaitse kohustus.

⁹ Korrakaitseaduse eelnõu seletuskiri, <<http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=93502&u=20111003220028>>, (10.11.2011)

Lähtuvalt tegutsevast isikust või organist võib eristada:

- 1) riiklikku järelevalvet (§ 2 lg 4), mida teostavad korrakaitseorganid (§ 5 lg 1);
- 2) korrakaitset väljaspool riiklikku järelevalvet, mis on:
 - avaliku korra eest vastutava isiku (§ 12) tegevus ohu ennetamiseks, väljaselgitamiseks, tõrjumiseks või korrarikkumise kõrvaldamiseks või
 - sellise isiku tegevus avaliku korra kaitseks, kes ei ole avaliku korra eest vastutav isik, kuid tõrjub ohtu omal initsiatiivil talle seadusega lubatud osalusvormi kasutades (nt abipolitseinik või muu korrakaitseorgani poolt ohu tõrjumisse vabatahtlikult kaasatud isik) või muul seadusega lubatud viisil omal initsiatiivil ohtu tõrjuv isik, kes tõrjub ohtu karistusõiguslikus häda- või hädakaitse seisundis või omaabi kaudu või
 - isiku tegevus korra kaitsel, kes on kohustuslikus korras kaasatud korrakaitse eelnõu § 13 või eriseaduses sätestatud alusel või
 - sellise isiku tegevus avaliku korra kaitsel, kes on riigi korrakaitse ülesannete täitmisele kõnealuse eelnõu 6. peatüki või muu seaduse alusel vabatahtlikult kaasatud, muutumata seejuures korrakaitseorganiteks eelnõu § 5 lõike 1 tähenduses.

Kõnealuse paragrahvi lõige 2 seab eelnimetatud subjektide tegevuse avaliku korra kaitsmisel astmestusse lähtuvalt sellest, millisel subjektil on avaliku korra kaitsmise kohustus, luues nii koos §-dega 12 ja 13 kolmeastmelise korrakaitse süsteemi avalikku korda ähvardavate ohtude tõrjumisel¹⁰. Järgmisel astmel olev isik või organ peab korda kaitsma üksnes juhul, kui varasemal astmel olev isik oma ülesannet ei täida või ei suuda seda täita:

1. aste. Korrakaitse seaduse eelnõu aluseks on põhimõte, et avalikku korda ähvardava ohu tõrjumine või juba toimunud rikkumise kõrvaldamine on esmalt alati ohu tekkimise eest vastutava isiku enda, mitte avaliku võimu või muude isikute ülesanne. Igaüks peab nii oma käitumises kui ka oma vara üle võimu teostamisel olema avalikku korda puudutavalt vastutusvõimeline subjekt. Isik on kohustatud jälgima ja juba eos vältima tema vastutusalas tekkida võivaid ohtusid, juba tekkinud ohud tõrjuma ja kõrvaldama korrarikkumised. Sellega, et ohutõrje on primaarselt alati ohu eest vastutava isiku

¹⁰ H. Schwemer. Põhiseaduse nõuded politseiõigusele. Juridica 2004 nr 7, lk 448

ülesanne, tagatakse ühtlasi avaliku võimu võimalikult väike sekkumine isikute vabadusalasse, sest õiguste piiramine sunnivahendite kohaldamise kaudu on vajalik alles siis, kui isik ise oma kohustust ei täida. Teiseks tagatakse nõnda ka avalike ressursside võimalikult säästlik kasutamine.

2. aste. Kui ohu tekitaja puudub või pole kättesaadav, samuti kui ta ohtu ei kõrvalda või pole ohu kõrvaldamiseks võimeline, on tema asemel kohustatud ohu kõrvaldama korrakaitseorgan. Kõnealusest lõikest tuleneb seega korrakaitseorganite tegevuse subsidiaarsuse põhimõte – korrakaitseorgan asub ohu ennetamiseks, tõrjumiseks või kahju kõrvaldamiseks ise riikliku järelevalve meetmeid rakendades tegutsema vaid juhul, kui vastutavat isikut ei ole, isik oma kohustust ei täida, isiku tegevus ei ole piisav või ei võimalda muul põhjusel ohtu ennetada, tõrjuda või rikkumist kõrvaldada. Kuna korrakaitse peab olema ohtude tõrjeks eelkõige paindlik ja efektiivne, siis on korrakaitseorganitele jäetud teatud hindamisruum „muude eesmärgipärasust välistavate põhjuste“ näol, mis võimaldavad korrakaitse esimeselt tasandilt teisele liikuda sujuvamalt. Kui korrakaitseorgan on oma ülesande delegeerinud muule isikule¹¹, siis kõrvaldab ohu sel viisil kaasatud isik. Korrakaitseorgani tegevus ohu tõrjumisel või korrarikumisel toimub riikliku järelevalve meetmete rakendamise kaudu.

3. aste. Kui ka korrakaitseorganil ei ole võimalik ohtu kõrvaldada, võib selleks kohustada ohtu mitte tekitanud kolmanda isiku. Kuna kolmanda isiku kaasab alati korrakaitseorgan ning isik tegutseb n-õ korrakaitseorgani juhtimise all, on mittevastutava isiku kohustuslik kaasamine erandjuhtum.¹²

1. 2. Abipolitseiniku mõiste ja staatus uue abipolitseiniku seaduse kontekstis

Enne 01.01.2011 aasta kehtinud abipolitseiniku seaduse § 2 lõike 1 kohaselt abipolitseinikuks oli isik, kes ei kuulunud politsei koosseisu, kuid kes vabatahtlikult osales politsei tegevuses abipolitseiniku seaduse ja muude seaduste ning õigusaktidega kehtestatud juhtudel ja korras.¹³ Vanemates abipolitseiniku seaduse redaktsioonides¹⁴ oli

¹¹ Korrakaitse seadus, 6. Peatükk, <<https://www.riigiteataja.ee/akt/122032011004>>, 23.02.2011 - RT I, 22.03.2011, 4, (10.11.2011)

¹² Korrakaitse seadus § 13

¹³ Abipolitseiniku seadus, 20.04.1994, jõustunud 16.05.1994 - RT I 1994, 34, 533, <<https://www.riigiteataja.ee/akt/228268>> (09.11.2011)

abipolitseiniku mõiste sätestatud selliselt, et abipolitseinik oli isik, kes ei kuulunud politsei koosseisu, kuid kes oma vabast ajast ja vabatahtlikult ning tasu saamata osales politsei tegevuses käesoleva seaduse ja muude seaduste ning õigusaktidega kehtestatud juhtudel ja korras. Abipolitseiniku seaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskirjast¹⁵ nähtuvalt muudeti nimetatud sätet järgmistel põhjendustel: “Eelnõuga kaotatakse nõue, mille kohaselt saab abipolitseinikuna tegutseda vaid isiku vabast ajast. Muudatuse tulemusel on näiteks turvatöötajatel ja kaitseliitlastel võimalik täita abipolitseiniku ülesandeid ka töö ajal ehk vastavalt turvateenistuse või Kaitseliidu ülesandeid täites”. Kuid käesolevaks ajaks ei ole nimetatud regulatsioon ennast õigustanud. Õiguskantsler on oma märgukirjas juhtinud tähelepanu abipolitseiniku ja turvatöötaja ametite ühitamatusele. Märgukirja punkti 45 kohaselt avaliku võimu tegevuse suhtes kehtivat seadusliku aluse nõuet täiendab õigusselguse põhimõte. Põhiseaduse (edaspidi PS) § 13 lg 2 näeb ette, et seadus kaitseb igauhte riigivõimu omavoli eest. PS § 13 lõikest 2 tuleneb õigusselguse põhimõte, mille kohaselt peab põhiõigust piirav seadus olema piisavalt määratletud.¹⁶ Vastavalt punktis 46 sätestatule õigusselgus on vajalik seetõttu, et isikutel oleks võimalik aru saada, millised kohustused ja õigused õiguskorras eksisteerivad. Igaüks peab aru saama, mida temalt nõutakse, mis on tema kohustused ning milliseid sunnimeetmeid ja kelle poolt tema suhtes kohaldada võidakse.¹⁷ Õigusselguse põhimõte eeldab ka seda, et isikute jaoks oleks avalik võim väliselt üheselt mõistetavalt äratuntav ja selgelt eristatav.¹⁸ Kiiretes olusituatsioonides ei ole isikul võimalik hakata analüüsima (tavainimestel puuduvad selleks sageli ka vajalikud teadmised), kas korralduse andjaks olev turvaettevõtja töötaja täidab konkreetses olukorras riigiesindaja või turvaettevõtja eraõiguslikus vormis antud ülesandeid ning kui kaugele ta seetõttu n.ö võib minna. Ametniku staatus ja vorm on juba see, mis tekitab üldjuhul eelduslikult austust ja sunnib alluma.¹⁹ Erahuvide teenimiseks loodud turvaettevõtja poolt ka abipolitseinike ülesannete täitmine loob pealegi väga suure ohu õigusriigi põhimõtte osaks olevale õiglase menetluse põhimõttele, sest erinevalt riigiga teenistus- ja ustavussuhtes olevatest ametnikest on turvatöötaja lojaalne oma tööandjale. Lojaalsuskohustus riigile ning era-, poliitilistest jms huvidest (ka näiliselt) sõltumatu ja

¹⁴ Abipolitseiniku seadus, 20.04.1994, jõustunud 16.05.1994 - RT I 1994, 34, 533;
<<https://www.riigiteataja.ee/akt/22280>> (09.11.2011)

¹⁵ Abipolitseiniku seaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri,
<http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=021340010>, (10.11.2011)

¹⁶ Õiguskantsleri märgukiri p 45, <http://oiguskantsler.ee/et/search/apachesolr_search/7-7/070431/00801253>, (10.11.2011)

¹⁷ Õiguskantsleri märgukiri p 46

¹⁸ Õiguskantsleri märgukiri p 50

¹⁹ Õiguskantsleri märgukiri p 95

erapooletu ülesannete täitmine on eriti oluline politsei ülesannete täitmise puhul, aga ka teistes valdkondades, kus kõne alla võib tulla rahu tagamise eesmärgil füüsilise jõu kasutamine ning seeläbi ka isikute põhiõiguste ja vabaduste intensiivne riive. Seega ametniku teenistus- ja ustavuskohustus kui ka ametnikule seatud tegevuspiirangud teenivad ausa ja õiglase avaliku võimu teostamise eesmärki.²⁰

Eeltoodust lähtuvalt 01.01.2011. aastal jõustunud abipolitseiniku seaduse kontekstis abipolitseiniku mõiste on sõnastatud selliselt, et abipolitseinikuks saab olla üksnes isik, kes vabatahtlikult oma vabast ajast osaleb politsei tegevuses seaduses sätestatud alustel ja korras (sealjuures kuulumata politseiametnike koosseisu).²¹

Enne 01.01.2011 aasta kehtinud abipolitseiniku seaduses ei olnud küllaldaselt reguleeritud abipolitseiniku "politsei tegevuses osalemise" mõiste. Tol ajal politseipeadirektori 28.04.2003.a käskkirjaga nr 86 kehtestatud "Abipolitseiniku tegevusse kaasamise ja tegevuses osalemise juhendi" järgi mõisteti politseitegevuses osalemise all abipolitseiniku ülesannete täitmist, s.t abipolitseinik täidab konkreetset, abipolitseiniku tegevusvaldkonda kuuluvat ülesannet, mille on andnud politseiametnik. Juhendamine tähendas tema tegevusvaldkonda kuuluvate tööülesannete täitmise aluseks olevate toimingute, meetodite ja taktika õpetamist ning konkreetsete tööülesannete andmist, nende täitmise kontrollimist ja abistamist.²² Õiguskantsleri ettepanekul viidi eelpool nimetatud juhendis sisalduvad põhimõtted seadusesse.²³

Politsei tegevuses osalemine hetkel kehtiva abipolitseiniku seaduse tähenduses on koos politseiametnikuga abipolitseiniku poolt abipolitseiniku tegevusvaldkonda kuuluva ülesande täitmine politseiametniku juhendamisel või seadusega sätestatud ulatuses iseseisvalt politsei ülesandel avalikus kohas käitumise nõuete üle järelevalve teostamine ning vahetu kõrgendatud ohu tõrjumine. Abipolitseiniku iseseisev tegutsemine ei saa olla valdav ja seetõttu näeb seadus ette kitsalt piiritletud ülesanded, mida abipolitseinik võib iseseisvalt täita. Samuti tuleb märkida, et iseseisev tegutsemine tähendab seda, et abipolitseinik on allutatud politsei juhtimisele ja ta saab ülesande politseilt. Seaduses sätestatud kohustus, et abipolitseinik tegutseb koos politseiametnikuga tähendab, et

²⁰ Õiguskantsleri märgukiri p 96

²¹ Abipolitseiniku seadus § 2 lg 1, 24.11.2010, jõustunud 01.01.2011 - RT I, 20.12.2010, 1; <<https://www.riigiteataja.ee/akt/120122010001>>, (11.11.2011)

²² Politseipeadirektori 28.04.2003.a käskkiri nr 86 "Abipolitseiniku tegevusse kaasamise ja tegevuses osalemise juhend" pp 1.3, 2.3.2

²³ Õiguskantsleri märgukiri p 63

patrulltoimikond võib koosneda politseiametnikust ja abipolitseinikust ja viimase tegevus aegruumis peab olema allutatud politseiametniku kontrollile ja juhtimisele. Juhendamise all peetakse silmas abipolitseiniku tegevusvaldkonda kuuluva tööülesande täitmise aluseks oleva toimingu, meetodi ja taktika õpetamist ning konkreetse tööülesande andmist, selle täitmise kontrollimist ning tööülesande täitmise abistamist. Siinkohal tuleb tähelepanu juhtida asjaolule, et ülesande puudumisel tegutseb abipolitseinik tavalisikuna. “Abipolitseiniku seaduse vastuvõtmisel väljendatud mõte ja eesmärk oli kaasata vabatahtlikke politsei tegevusse, aga mitte luua võimalust abipolitseinikel organiseeruda politsei ülesannete “hiilivaks” ülevõtmiseks. Seetõttu on lubamatu praktika, kus abipolitseinikud omal initsiatiivil ja oma parema äranägemise järgi on tegelenud politsei ülesannetega, ilma politseid eelnevalt teavitamata.”²⁴ Selleks, et vältida sellist olukorda on seaduse § 3 lg 2 sätestanud, et juhul, kui abipolitseinikule on antud pädevus abipolitseiniku ülesannet iseseisvalt täita, siis saab ta seda teha üksnes politsei ülesandel.

Abipolitseiniku seaduse § 14 sätestab abipolitseiniku poolt iseseisva ülesande täitmise korra. Nimetatud sätte esimene lõige sätestab, et iseseisvat ülesannet täitev abipolitseinik saab asuda ülesannet täitma politseiasutuse juhi või tema poolt määratud politseiametniku antud kirjaliku ülesande (nn. töökäsk) alusel. Teine lõige sätestab selle, et iseseisvalt tegutsevale abipolitseinikule võib vahetu kõrgendatud ohu tõrjumise ülesande anda suuliselt ka politsei juhtimiskeskus. Eeltooduga on tagatud see, et iseseisvalt tegutsevad abipolitseinikud ei saa politseile pandud ülesandeid „hiilivalt“ üle võtta. Tagatud on see, et nõ ette planeeritav avalikus kohas käitumise nõuete üle järelevalve teostamine on ülesandena antud kirjalikult. Samuti see, et kiireloomulise kõrgendatud ohu olukorra puhul korrarikkumise tõkestamise ülesande andmine toimub suuliselt juhtimiskeskuse kaudu. Samuti on seaduses toodud selgelt välja politsei kohustus abipolitseiniku juhendamiseks sidevahendi kaudu.

Seadus kordab põhimõtet, et politsei tegevuses osalemise ajal on abipolitseinik riigivõimu esindaja, kelle seaduslikud korraldused on täitmiseks kohustuslikud. Siit tulenevalt abipolitseiniku seaduslike nõudmiste ja korralduste eiramine toob kaasa vastutuse Karistusseadustiku § 276 järgi, mille kohaselt võimuesindaja seadusliku korralduse eiramise eest karistatakse rahatrahviga kuni kakssada trahviühikut või arestiga. Karistusseadustiku kommenteeritud väljaande järgi on võimuesindaja isik, kes talle antud

²⁴ Õiguskantsleri märgukiri p 59

volituste alusel on pädev teostama avalikku võimu ka väljaspool oma organisatsiooni. Lisaks peab olema tegemist avalikku korda kaitsva võimuesindajaga. Kuna vastavalt politsei ja piirivalve seadusele tagab avaliku korra politsei²⁵, tuleb võimuesindaja all eelkõige mõelda politseiametnikku. Arvestades aga avaliku korra mõiste suhteliselt laia sisu ja selle kaitsmise erinevaid võimalusi (nt seadusloomelised, preventiivsed, repressiivsed jne meetmed), võib selle kaitsmise kohustus olla ka muudel võimukandjatel. Avalikku korda kaitsva muu isiku all mõeldakse igauht, kes olemata võimuesindaja täidab talle tema ametikohustusest tulenevat kohustust avaliku korra kaitsmisel. Seega ei mõelda siinkohal isikut, kes küll faktiliselt kaitseb avalikku korda, kuid kes ei ole avaliku võimu kandja või kelle vastav pädevus ei tulene ametikohustustest.²⁶

Abipolitseinikule laieneb kohustus järgida avaliku teenistuse seaduse lisas olevas avaliku teenistuse eetikakoodeksis sätestatud põhimõtteid. Kuigi abipolitseinik ei ole teenistussuhtes avaliku teenistuse seaduse ega politseiteenistuse seaduse mõttes, on avaliku korra tagamisel antud talle politseiga võrreldavad volitused ning seetõttu on vajalik ka abipolitseinikele nimetatud kohustuse seadmine.²⁷

²⁵ Politsei ja piirivalve seadus, 06.05.2009, jõustumine 01.01.2010, osaliselt 01.01.2012 - RT I 2009, 26, 159; <<https://www.riigiteataja.ee/akt/131122012007>>, (11.11.2011)

²⁶ Karistuseseadustik kommenteeritud väljaanne § 274, p 2.3.1 ja 2.3.2

²⁷ Abipolitseiniku seaduse eelnõu seletuskiri

2. ABIPOLITSEINIKE POOLT RAKENDATAVAD MEETMED

2.1. Enne 01.01.2011 aasta kehtinud abipolitseiniku seaduse redaktsioonide puudused

Enne 01.01.2011 aasta kehtinud abipolitseiniku seaduse paragrahv 4²⁸ sätestas abipolitseiniku tegevusvaldkonnad. Abipolitseinik abistas politseid avaliku korra tagamisel, osales liiklusturvalisuse tagamisel ning liiklusjärelvalvel, jälgib heakorra- ja keskkonnanõuete täitmist, jälgis tarbijakaitsenõuetest kinnipidamist, abistas politseid kuritegude ennetamisel, tõkestamisel ja avastamisel, osales õiguserikkumiste ennetamises, osutas abi isikule, kes on saanud kannatada kuriteo või õnnetusjuhtumi tagajärjel või kes on abitus seisundis ning võttis osa inimeste ja vara päästmisest loodusõnnetuse või muu erakorralise sündmuse ajal. Kuid mitmed abipolitseinikule antud volitused ei olnud kooskõlas kehtivate õiguspõhimõtetega. Vastavalt varem kehtinud abipolitseiniku seaduse §-le 5 politseitegevuses osalemise ajal on abipolitseinikul õigus:

- 3) pidada seaduses ettenähtud korras kinni ja toimetada politseiasutusse õiguserikkujaid ja õiguserikkumises kahtlustatavaid isikuid;

Väärteomenetluse seadustiku §-id 44-46²⁹ ja kriminaalmenetluse seadustiku §-id 217-219³⁰ sätestatud kinnipidamine on menetlustoiming, abipolitseinikul ei ole aga politseiametniku staatust ning tal puudub seadusest tulenev pädevus nimetatud menetlustoimingu teostamiseks. Samas on abipolitseinikul KrMS § 217 lõikes 4 tulenev igapäevane õigus kuriteo toimepanemisel või vahetult pärast seda põgenemiskatselt tabatud isik toimetada politseisse kahtlustatavana kinnipidamiseks.

- 4) toimetada ravi- või politseiasutusse isikuid, kes alkohoolse-, toksilise- või narkootilise joobe tõttu võivad ohustada iseennast või teisi isikuid, samuti õiguserikkujaid nende isiku kindlakstegemiseks ja vajaduse korral haldusõiguserikkumise protokolliga koostamiseks;

²⁸ Abipolitseiniku seadus, 20.04.1994, jõustumine 16.05.1994 - RT I 1994, 34, 533;
<<https://www.riigiteataja.ee/akt/13246643>>, (12.11.2011)

²⁹ Väärteomenetluse seadustik, 22.05.2002, jõustumine 01.09.2002 - RT I 2002, 50, 313;
<<https://www.riigiteataja.ee/akt/129122011061>>, (12.11.2011)

³⁰ Kriminaalmenetluse seadustik, 12.02.2003, jõustumine 01.07.2004 - RT I 2003, 27, 166;
<<https://www.riigiteataja.ee/akt/129122011020>>, (12.11.2011)

Kainenemisele toimetamine³¹ on käsitletav haldusmenetluse toiminguna, õiguserikkuja toimetamine politseiasutusse tema isiku kindlakstegemiseks³² ja vajaduse korral haldusõiguserikkumise protokoll koostamiseks, on aga süüteomenetluse toiming, milleks kehtivate seaduste järgi abipolitseinikul pädevus puudub. Ühtlasi ei näe väärteomenetluse seadustik ette võimalust isiku toimetamiseks kohtuvälise menetleja ametiruumi väärteoprotokoll koostamiseks.

5) politsei ülesandel korraldada isiku sundtoomist seaduses ettenähtud juhtudel;

Sundtoomise kohaldamine kui menetluse tagamise vahend on tulenevalt politsei ja piirivalve seadusest³³ politsei õigus ning abipolitseinikul ei saa olla nimetatud toiminguteostamisel muud rolli kui politseid.

6) kontrollida koos politseiametnikuga seaduste ja muude õigusaktidega kehtestatud korras materiaalse väärtuste hoidmist ettevõtetes, asutustes ja organisatsioonides;

Nimetatud säte ei vasta õigusselguse põhimõttele, tänaseks ei ole üheselt mõistetav ei materiaalse väärtuste ega ka ettevõtte, asutuse ja organisatsiooni mõisted. Kuna ohu liiki ei ole kõnealuses normis sätestatud, on sisuliselt antud piiramatut kontrollivõimust politseijõududele.

9) kõrvaldada sõiduki juhtimiselt isik, kellel puudub vastava kategooria sõiduki juhtimise või kasutamise õigust tõendav dokument või keda kahtlustatakse alkohoolses, toksilises või narkootilises joores, ning kontrollida jooret kohapeal või saata joores kahtlustatav ekspertiisi;

Joobeseisundis kahtlustatava isiku ekspertiisi toimetamine³⁴ on menetlustoiming, milleks abipolitseinikul puudub seadusest tulenev pädevus.³⁵

³¹ PPVS, 06.05.2009, jõustumine 01.01.2010, osaliselt 01.01.2012 - RT I 2009, 26, 159; <<https://www.riigiteataja.ee/akt/131122012007>>, (12.11.2011)

³² PPVS, 06.05.2009, jõustumine 01.01.2010, osaliselt 01.01.2012 - RT I 2009, 26, 159; <<https://www.riigiteataja.ee/akt/131122012007>>, (12.11.2011)

³³ PPVS, 06.05.2009, jõustumine 01.01.2010, osaliselt 01.01.2012 - RT I 2009, 26, 159; <<https://www.riigiteataja.ee/akt/131122012007>>, (12.11.2011)

³⁴ PPVS, 06.05.2009, jõustumine 01.01.2010, osaliselt 01.01.2012 - RT I 2009, 26, 159; <<https://www.riigiteataja.ee/akt/131122012007>>, (12.11.2011)

³⁵ Abipolitseiniku seaduse eelnõu seletuskiri

2.2. Meetmed iseseisval tegutsemisel

Abipolitseiniku seaduse § 3 lõikes 2 nimetatud ülesande iseseisvalt täitmise pädevus antakse § 8 lõikes 2 sätestatud väljaõppe edukalt läbinud abipolitseinikule politseiasutuse juhi käskkirjaga. Politseiasutuse juhi käskkirjaga määratakse kindlaks abipolitseiniku iseseisvalt ülesande täitmise piirkond ja pädevus. Iseseisva ülesande täitmise pädevus tähendab, et isik kaasatakse politsei töösse. Ning ülesannet saab ta asuda täitma siis kui ta on selleks saanud konkreetsed juhised vastavalt §-le 14.

Abipolitseiniku seaduse kohaselt abipolitseinik võib rakendada nimetatud seaduse §-des 18-20, 22, 23, 25 ja 26 sätestatud meetmed, kui ta politsei ülesandel teostab iseseisvalt järelevalvet avalikus kohas käitumise nõuete üle või täidab ülesannet avalikku korda ähvardava vahetu kõrgendatud ohu tõrjumiseks.

§18. Küsitlemine ja dokumendi nõudmine

Seaduse kohaselt võib abipolitseinik isiku peatada ja teda küsitleda, kui on alust arvata, et isikul on ohu väljaselgitamiseks või tõrjumiseks või korrarikkumise kõrvaldamiseks vajalikke andmeid, ning selle ohu väljaselgitamine, tõrjumine või korrarikkumise kõrvaldamine on politsei pädevuses. Küsitlemine protokollitakse, kui küsitletav isik seda taotleb või kui seda peab vajalikuks politsei. Kui politsei peab seda vajalikuks, võib küsitletav isik anda seletusi kirjalikult omakäeliselt.

Abipolitseinik võib nõuda isikult dokumentide esitamist, kui on alust arvata, et isikul on ohu väljaselgitamiseks või tõrjumiseks või korrarikkumise kõrvaldamiseks vajalikke andmeid, ning selle ohu väljaselgitamine, tõrjumine või korrarikkumise kõrvaldamine on küsitleva politsei pädevuses.³⁶ Oht on olukord, kus ilmnunud asjaoludele antava objektiivse hinnangu põhjal võib pidada piisavalt tõenäoliseks, et lähitulevikus leiab aset korrarikkumine.³⁷ Korrarikkumine on avaliku korra kaitsealas oleva õigusnormi või isiku subjektiivse õiguse rikkumine või õigushüve kahjustamine.³⁸ Politsei ja piirivalveseaduses on küsitlemine ja dokumentide nõudmine järelevalve erimeede.

³⁶ Abipolitseiniku seaduse eelnõu seletuskiri

³⁷ PPVS § 7³ lg 2

³⁸ PPVS § 7³ lg 1

Küsitlemine kui ka dokumentide nõudmine on oma olemuselt erinevad meetmed, millel on ühine eesmärk isikult teabe saamine. Küsitlemise puhul on eesmärk saada isikult teavet suuliselt, dokumentide nõudmisel – kirjalikult.³⁹ Abipolitseiniku seadus lubab antud meetme rakendamiseks isiku peatada kuid igal isikul on õigus vabalt liikuda.⁴⁰ Seega isiku peatamisega piirab abipolitseinik isiku põhiõigusi. Siinkohal on oluline, et vahetut sundi ehk siis füüsilise jõuga mõjutamine lubatud ei ole. Jõu kasutamine on lubatud üksnes ohtu tõrjumiseks või korrarikkumise kõrvaldamiseks, mitte aga ohu välja selgitamiseks.⁴¹ Kuigi abipolitseinikul tuleneb seadusest õigus isik küsitlemiseks peatada, siis realselt võimalust selle meetme rakendamiseks ei ole. Kui isik peatumise korraldusele ei allu, siis ei ole abipolitseinikul ka võimalust meetme kohaldamiseks ning isik võib peatumise korraldusele reageerimata jätta.⁴²

Ka korrakaitseaduse eelnõu⁴³ § 27 kohaselt on korrakaitseorganile antud nimetatud õigus ning kõnealune valdkond reguleeritud samamoodi. Küsitlemise puhul on tegemist isiku õigusi ja vabadusi kõige vähem riivava meetmega. Antud meetme kohaldamise õigus on kõikidel korrakaitseorganitel. Korrakaitseorganil on õigus küsitleda isikut juba ohukahtluse korral. Korrakaitseorgan võib isiku küsitlemise eesmärgil peatada ning küsitleda teda andmete saamiseks, kui on alust arvata, et isikul on ohu tõrjumiseks või väljaselgitamiseks või korrarikkumise kõrvaldamiseks vajalikke andmeid. Küsitlemise eesmärgil võib isikut peatada vaid meetme kohaldamise ajaks. Peatamine tähendab ainult õigust hoida isikut küsitlemise lõpetamiseni ajutiselt paigal küsitlemise kohas, see ei sisalda õigust isiku kinnisesse ruumi sulgemiseks (nt politseijaoskonda toimetamiseks), seetõttu tuleb küsitlemist rangelt eristada isiku kinnipidamisest. Kinnipidamisest eristab peatamist ka selle lühiajaline kestus, reeglina ei ole isikut vaja küsitlemiseks peatada rohkem kui 10-15 minutiks, kinnipidamisel seevastu piiratakse isiku füüsilist vabadust pikemaks ajaks. Kui kinnipidamine on vabaduse võtmine PS § 20 tähenduses, siis isiku peatamine kujutab endast üksnes (liikumis)vabaduse piiramist.

Küsitlemist ei pea alati protokollima. Juhul kui meetme kohaldamisele allutatud isik ehk küsitletav isik seda taotleb või kui seda peab vajalikuks korrakaitseorgan, küsitlemine

³⁹ M. Laaring, M. Künnapu, P. Heinsoo, M. Mikiver. Politsei järelevalve menetlus. Õppevahend. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2010, lk 42.

⁴⁰ PS § 34

⁴¹ APoS § 29

⁴² K. Niidas. Avalike ülesannete üleandmine abipolitseinikule. Magistritöö. Tartu, 2012.

⁴³ Korrakaitseaduse eelnõu seletuskiri,

<http://www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems&enr=49SE&koosseis=11>, (13.11.2011)

protokollitakse. Juhul kui korrakaitseorgan peab seda vajalikuks või otstarbekas, on võimalik ka küsitletaval isikul anda omakäeline kirjalik seletus.⁴⁴

Ükskõik millise meetme kohaldamisel on politsei alati kohustatud järgima selgitamiskohustust, mis on sätestatud PPVS-is.⁴⁵ Selle kohaselt tuleb iga meetme kohaldamisel politseiametnikul end isikule tutvustada, vajadusel esitada ametitunnistus ning selgitada meetme kohaldamise eesmärki. Selgitamiskohustuse täitmine ei ole vajalik juhul, kui see ei ole meetme olemusest või eesmärgist lähtudes võimalik või kui on tegemist vahetu ohuga. Vahetu oht hõlmab juhtumeid, kus on vajalik kiire reageerimine ning tutvustamine ja selgitamine ei ole seetõttu võimalik.

§ 19. Isikusamasuse tuvastamine

Kehtiva abipolitseiniku seaduse järgi võib abipolitseinik isiku teadmisel kehtiva isikut tõendava dokumendi alusel tuvastada isikusamasuse, see tähendab teha kindlaks isiku nime ja vanuse, tutvuda dokumendiga, võrrelda fotot ja teisi dokumendile kantud biomeetrilisi andmeid isikuga ning kontrollida dokumendi ehtsust, või kui see ei ole võimalik, siis tuvastada isikusamasuse muul õiguspärasel viisil, kui see on vajalik ohu väljaselgitamiseks, tõrjumiseks või korrarikkumise kõrvaldamiseks või isiku suhtes, keda on alust kahtlustada süüteo toimepanemises. Abipolitseinikul on isikusamasuse tuvastamiseks õigus peatada isik ja nõuda temalt dokumendi esitamist ning saada isikusamasuse tuvastamist võimaldavaid ütlusi ja biomeetrilisi andmeid. Abipolitseinik võib isikusamasuse tuvastamisel nõuda isikult erioigust tõendava dokumendi esitamist, kui õigusakti kohaselt on isik kohustatud sellist dokumenti kaasas kandma.⁴⁶ Erinevalt politseist ei ole abipolitseinikul õigust nõuda andmeid isiku elukoha kohta.⁴⁷ Erinevalt abipolitseinikust on PPVS-i kohaselt politseil õigus kasutada isiku vastu vahetut sundi nii kaua, kui see on eesmärgi saavutamiseks vältimatu ning samuti õigus toimetada isik isikusamasuse tuvastamiseks ametiruumi.⁴⁸ Seega seadusega on antud politseile siinkohal tegutsemiseks laiemad võimalused.

⁴⁴ Korrakaitseseaduse eelnõu seletuskiri § 27

⁴⁵ PPVS § 7⁶

⁴⁶ Abipolitseiniku seaduse eelnõu seletuskiri

⁴⁷ PPVS § 7¹⁸ lg 2

⁴⁸ PPVS § 7¹⁸ lg 6

Abipolitseinikul ei ole õigust dokumentidele kantud või isiku antud andmete õigust rahvastikuregistrist ega ka muust andmekogust kontrollida. Samuti puudub abipolitseinikul võimalus kontrollida dokumendi kehtivust. Andmete õigsuse kontrollimist on lubatud teha üksnes rahvastikuregistrist või muust Euroopa Liidu õigusakti või seaduse alusel loodud andmekogust.⁴⁹ Sellise piirangu eesmärk on tagada, et võrdlusandmete puhul oleks tegemist terviklike ning autentsete andmetega.⁵⁰

Ka kõnealune regulatsioon on analoogne korrakaitseaduse eelnõuga. Vastavalt selle § 29 isikusamasust võib tuvastada avalikku korda ähvardava ohu või ohu kahtluse korral või korrarikkumise kõrvaldamise eesmärgil. Isikusamasuse tuvastamiseks on korrakaitseorganil õigus peatada isik või sõiduk, milles isik viibib, ning nõuda temalt isikut tõendava dokumendi esitamist, samuti saada temalt ütlusi, mis võimaldavad isikusamasuse tuvastamist. Isikusamasuse tuvastamine võib toimuda isikut tõendava dokumendi alusel. Selleks tehakse kindlaks isiku nimi, sugu, vanus, võrreldakse isikut dokumendi fotol kujutatuga ning kontrollitakse esitatud dokumendi ehtsust. Kui dokumendile on kantud isiku biomeetrilisi andmeid, võib korrakaitseorgan võrrelda biomeetrilisi andmeid isikuga. Seetõttu saab dokumendi alusel isikusamasuse tuvastamist jagada mitmeks etapiks, milleks on dokumendi kontroll ning eraldi dokumendi ehtsuse kontroll. Lisaks võib nõuda isikult eriõigust tõendava dokumendi esitamist, kui isikul on seaduslik kohustus seda kaasas kanda. Siinkohal võib näiteks tuua relvaloa ja jahiloo, mille esitamise kohustus on isikul relva kaasas kandes või jahti pidades.

Korrakaitseorganil, kellel on õigus töödelda isikuandmeid automatiseeritult, on õigus kasutada isikusamasuse tuvastamiseks päringut rahvastikuregistrist või muust seaduse alusel loodud andmekogust. Siinkohal saab näitena tuua praktikas levinud isikusamasuse tuvastamise, mis seisneb isiku ütluste võrdlemises rahvastikuregistris sisalduvate andmetega.⁵¹

§ 20. Alkoholihoobe kontrollimine kohapeal

Seadusega antakse abipolitseinikule sõnaselge volitus kontrollida indikaatorvahendiga alkoholi sisaldumist isiku väljahingatavas õhus. Nimetatud volituse andmisel on lähtutud

⁴⁹ PPVS § 7¹⁸ lg 4

⁵⁰ M. Laaring, M. Künnapu, P. Heinsoo, M. Mikiver. Politsei järelevalve menetlus. Õppevahend. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2010, lk 48

⁵¹ Korrakaitseaduse eelnõu seletuskiri § 29

praktilisest kaalutlusest ja isikute põhiõiguste riive intensiivsusest. Kuna antud meetme puhul on tegu riikliku järelevalve meetmega ja isiku kehalise puutumatus riive ei ole intensiivne, siis on antud volituse andmine õigustatud. Praktilisest kaalutlusest on see vajalik selleks, et politseiametnikel oleks võimalus kaasata abipolitseinikke eelkõige suurüritustel ja politseioperatsioonides. Nimetatud volituse andmine annab võimaluse efektiivseks riikliku järelevalve teostamiseks ja järelevalve tulemustest lähtuva süüteomenetluse efektiivseks rakendamiseks. Politseiametnik saab oma tegevuses keskenduda vajadusel vääртеomenetlusele, mis kiirendab tervikuna riikliku järelevalve ja vääртеomenetluse kulgu.⁵² Alkoholihoobe kontrollimisel on välja toodud abipolitseiniku selgitamiskohustus.⁵³

§ 22. Turvakontroll

Abipolitseinikul on seadusest tulenevalt õigus teostada turvakontrolli. Antud volituse andmisel on lähtutud eelkõige politseilist ülesannet täitvate isikute ohutuse tagamise vajadusest. Kui politseiametnik täidab politseilist ülesannet koos abipolitseinikuga ja olukord tingib isiku kinnipidamise, kellelt võib seaduse alusel võtta vabaduse, siis võib tekkida olukord, kus on tegu isikute paljususega ja sellisel juhul on otstarbekas ohutuse tagamise eesmärgil isikute kiire turvakontrolli läbiviimine. Selleks, et abipolitseinik ei oleks lihtsalt fakti fikseerija kõrvalseisjana, on otstarbekas anda talle ka õigus isikute turvakontrolliks. Turvakontroll on küll oma iseloomult küllalt intensiivne põhiõigusi piirav meede, kuid antud juhul on meetme rakendamine ilmselgelt proportsionaalne ja lubatud ohu ennetamise seisukohalt.⁵⁴

Turvakontroll seisneb isiku või tema riietuse vaatlemises või kimpimises. Oluline on eristada turvakontrolli ja läbivaatust. Isiku läbivaatust saab käsitleda kui turvakontrollile järgnevat astet. Tegemist on isiku või tema riiete põhjalikuma läbivaatamisega ning meede on isiku õiguste suhtes oluliselt riivavam. Juhul kui turvakontrolli tulemusena on tekkinud isiku suhtes kahtlus, teostatakse tema suhtes läbivaatus, mis on oma olemuselt põhjalikum. Isiku läbivaatus hõlmab isiku keha, kehaõõnsuste ja riiete läbivaatust.⁵⁵ Abipolitseinikel ei ole isiku läbivaatuse protseduur läbiviimine lubatud. Lisaks lubab seadus abipolitseinikul

⁵² Abipolitseiniku seaduse eelnõu seletuskiri

⁵³ ApoS § 20 lg 2

⁵⁴ Abipolitseiniku seaduse eelnõu seletuskiri

⁵⁵ M. Laaring, M. Künnapu, P. Heinsoo, M. Mikiver. Politsei järelevalve menetlus. Õppevahend. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2010, lk 64

turvakontrolli kohaldamisel kasutada vahetut sundi nii kaua, kui see on eesmärgi saavutamiseks vältimatu.

§ 23. Vallasasja hoiulevõtmine

Seaduse kohaselt abipolitseinikul on õigus võtta hoiule turvakontrolli käigus tuvastatud vallasasi, millega isik võib ohustada ennast või teist isikut või mille valdamine on isikul seadusega keelatud. Hoiule võetud asi peab olema viivitamata üle antud politseile. Isikule, kellelt asi hoiule võetakse, väljastab abipolitseinik viivitamata asja hoiulevõtmise protokolliga. Meetmete protokollimine on kohustuslik. Lisaks lubab seadus abipolitseinikul vallasasja hoiulevõtmiseks kasutada vahetut sundi nii kaua, kui see on eesmärgi saavutamiseks vältimatu.

Politsei ja piirivalve seadusega on samasugune õigus antud ka politseile.⁵⁶

§ 25. Ettekirjutus

Ohu või korrarikkumise korral on abipolitseinikul õigus panna avaliku korra eest vastutavale isikule ettekirjutusega ohu tõrjumise või korrarikkumise kõrvaldamise kohustus. Avaliku korra eest vastutav isik on oma käitumisega ohu tekitanud või korda rikkuv isik.⁵⁷ Ettekirjutus tähendab ohu eest vastutavale isikule haldusakti andmist, millega teda kohustatakse teatud viisil käituma või teatud viisil käitumisest hoiduma. Sellise ettekirjutuse tegemine põhineb PPVS-i aluseks oleval põhimõttel, et avaliku korra rikkumise põhjustanud isik peab ise olema esmaselt see, kes rikkumise kõrvaldab. Kui aga isik mingil põhjusel ettekirjutust ei täida või ei saa täita, võib politsei teha seda tema eest haldussunnivahendeid kasutades.⁵⁸ Samadel asjaoludel saab ettekirjutuse teha ka politseiametnik⁵⁹ ning siinkohal abipolitseinikuga erinevusi ei ole. Seega nii politseiametnik kui ka abipolitseinik saavad ettekirjutuse teha ohu tõrjumise või korrarikkumise korral. Kuna ettekirjutus on haldusakt, siis tuleb selle tegemisel arvestada kõiki haldusaktide andmiseks kehtestatud üldisi nõudeid. Haldusakt on õiguspärase, kui ta on antud pädeva haldusorgani poolt andmise hetkel kehtiva õiguse alusel ja sellega

⁵⁶ Politsei ja piirivalve seadus § 7³⁹, 06.05.2009, jõustumine 01.01.2010, osaliselt 01.01.2012 - RT I 2009, 26, 159; < <https://www.riigiteataja.ee/akt/131122012007>>, (14.11.2011)

⁵⁷ PPVS § 7⁴ lg 1

⁵⁸ M. Laaring, M. Künnapu, P. Heinsoo, M. Mikiver. Politsei järelevalve menetlus. Õppevahend. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2010, lk 38

⁵⁹ PPVS § 7¹³ lg 1

kooskõlas, proportsionaalne, kaalutlusvigadeta vastab vorminõuetele.⁶⁰ Korrakaitsealise ettekirjutuse vorminõuded tulenevad HMS-i §-st 55 ning PPVS siin erisusi ei sätesta. Ettekirjutus peab olema selge ja üheselt mõistetav,⁶¹ avaliku korra eest vastutav isik peab selgelt aru saama, millise teo tegemiseks või tegemata jätmiseks teda kohustatakse. Haldusakt antakse üldjuhul kirjalikus vormis, kuid haldusakti võib anda muus vormis edasilükkamatu korralduse tegemiseks.⁶² Muu vormina tuleb tavapärasel politseitöös kõne alla suuline korraldus, aga ka viiepega antud märguanne.⁶³ Siinkohal on ka oluline, et isiku taotlusel, kellel on selleks põhjendatud huvi, tuleb muus vormis antud haldusakt tagantjärele viivitusega kirjalikult vormistada. Nii politseiametniku kui abipolitseiniku poolt tehtud korraldus korrariikkumise kõrvaldamiseks, selle raames antud ettekirjutuse mittetäitmise tagajärjed on samad, isikut hoiatatakse haldussunnivahendite kohaldamise eest. Võib aga tekkida olukord, kus isik ei täida politseiametniku või abipolitseiniku ettekirjutust. Nii politseiametnikul kui ka abipolitseinikul on ettekirjutuse mittetäitmise puhul lubatud kasutada vahetut sundi, kui see on vajalik ohu tõrjumiseks või korrariikkumise kõrvaldamiseks. Kui isik ei täida õiguspärast ettekirjutust, siis võib selle täita asendustäitmise ja sunniraha seaduses sätestatud alustel ja korras.⁶⁴ Asendustäitmine seisneb ohu tõrjumises või korrariikkumise kõrvaldamises avaliku korra eest vastutava isiku asemel ja tema kulul. Kuna asendustäitmine tähendab millegi tegemist avaliku korra eest vastutava isiku asemel, siis ei tule asendustäitmine kõne alla isikuga lahutamatu seotud kohustuste täitmisel, st kui kohustuse saab selle olemuses tulenevalt täita ainult haldusakti adressaat ise. Sunniraha määramine tähendab ettekirjutuse adressaadi kohustamist teatud rahasumma maksmiseks, et sundida isikut oma kohustuse täitmisele. Erinevalt trahvist või rahalisest karistusest võib sunniraha määrata isikule sama ettekirjutuse täitmata jätmise eest mitu korda.⁶⁵ Sunnivahendit rakendatakse, kui haldusorgani ettekirjutus jäetakse hoiatuses märgitud tähtaja jooksul täitmata.⁶⁶ Sunnivahendit võib kuni ettekirjutusega taotleva eesmärgi saavutamiseni korduvalt

⁶⁰ Haldusmenetluse seadus § 54, 06.06.2001, jõustumine 01.01.2002 – RT I, 2001, 58, 354; <<https://www.riigiteataja.ee/akt/123022011008>> 17.04.2013

⁶¹ HMS § 55 lg 1

⁶² HMS § 55 lg 2

⁶³ M. Laaring, M. Künnapu, P. Heinsoo, M. Mikiver. Politsei järelevalve menetlus. Õppevahend. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2010, lk 38

⁶⁴ PPVS § 7¹³ lg 2

⁶⁵ M. Laaring, M. Künnapu, P. Heinsoo, M. Mikiver. Politsei järelevalve menetlus. Õppevahend. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2010, lk 39

⁶⁶ Asendustäitmise ja sunniraha seadus § 2 lg 1, 09.05.2001, jõustumine 01.01.2002 – RT I 2001, 50, 283

rakendada.⁶⁷ Abipolitseinik võib avaliku korra eest vastutavat isikut hoiatada haldussunnivahendite kohaldamise eest. Siinkohal on oluline asjaolu, et haldusakt, ehk siis antud juhul abipolitseiniku ettekirjutus, on õiguspärane üksnes, kui on antud pädeva haldusorgani poolt. Abipolitseiniku seadus on abipolitseinikule andnud avaliku võimu kandja staatuse, seega võib ta anda ka haldusakte kuid üksnes ohu või korrarikkumise korral.

§ 26. Isiku kinnipidamine

Abipolitseinik võib isiku kinni pidada, sulgedes ta ruumi või sõidukisse või piirates muul viisil olulisel määral tema füüsilist vabadust, kui see on vältimatu: vahetult eelseisva kuriteo toimepanemise ärahoidmiseks, isiku elu või kehalist puutumatust ähvardava vahetu ohu tõrjumiseks.

Kinnipeetud isikule tuleb viivitamata teatada talle arusaadavas keeles ja viisil tema kinnipidamise põhjus, teha teatavaks tema õigused ning anda võimalus teatada kinnipidamisest oma lähedasele. Kui kinnipeetud isik viibib seisundis, mille tõttu ta ei ole võimeline kinnipidamisest oma lähedasele teatama, teavitab abipolitseinik sellest viivitamata politseid, kes teavitab viivitamata tema lähedast, kui see on võimalik. Kui kinnipeetud isik on alaealine või muu piiratud teovõimega isik, teatab politsei isiku kinnipidamisest esimesel võimalusel tema seaduslikule esindajale, kui see on võimalik. Kinnipeetud isiku nõudmisel antakse talle võimalus teatada kinnipidamisest esindajale.

Kinnipeetud isikule selgitatakse tema järgmisi õigusi:

- 1) õigus teada kinnipidamise põhjust;
- 2) õigus mitte olla kinni peetud üle 48 tunni ilma kohtu loata;
- 3) õigus teatada kinnipidamisest oma lähedasele ja esindajale;
- 4) õigus olla ära kuulatud;
- 5) õigus esitada vaie politseiasutuse juhile või kaebus halduskohtule;

⁶⁷ ATSS § 2 lg 2

6) õigus tutvuda kinnipidamise protokolliga ning teha meetme tingimuste, käigu ja tulemuste ning protokolliga kohta avaldusi, mis protokollitakse. Kinnipeetud isik tuleb viivitamata anda üle politseile. Kinnipidamisel on õigus kasutada vahetut sundi nii kaua, kui see on eesmärgi saavutamiseks vältimatu. Abipolitseinik dokumenteerib isiku kinnipidamise vastavalt siseministri 14. detsembri 2009. a määrusele nr 59 "Isiku kinnipidamise dokumenteerimise kord".⁶⁸

Kinnipidamise regulatsioon on vajalik selleks, et tagada korrarikkumise lõpetamine ja isiku üleandmine politseile edasiste meetmete rakendamiseks. Kõnealune säte annab seadusliku aluse isiku liikumisvabaduse piiramiseks konkreetsetel alustel.⁶⁹

2.3. Meetmed politseiametniku korraldusel

01.01.2011. aastal jõustunud abipolitseiniku seaduse kohaselt võib abipolitseinik rakendada meetmeid seaduses sätestatud alustel ja korras, kui ta on kaasatud meetme kohaldamisele politseiametniku korraldusel või kui tema volitus meetme rakendamiseks tuleneb eriseadusest.⁷⁰ Tuleb rõhutada, et kuigi abipolitseinik võib meetet kohaldada politseiametniku korraldusel, siis tulenevalt seaduse § 2 lõikest 2 võib abipolitseinik meetet kohaldada üksnes koos politseiametnikuga, s.t iseseisvalt ei ole abipolitseinikul lubatud isiku suhtes meetmeid rakendada.

Lisaks eelpool kirjeldatud meetmetele, v.a § 25, võib abipolitseinik olles kaasatud politseitegevusesse koos politseiametnikuga rakendada järgmised meetmed:

§ 21. Sõiduki peatamine

Seaduse kohaselt võib abipolitseinik anda sõidukijuhile käega, sauaga või helkurkettaga⁷¹ Vabariigi Valitsuse poolt kehtestatud korras märguande sõiduki või muu liiklusvahendi peatamiseks, kui see on vajalik ohu tõrjumiseks või korrarikkumise kõrvaldamiseks või kõrgendatud ohu väljaselgitamiseks. Sõidukit peatav abipolitseinik peab kandma

⁶⁸ Isiku kinnipidamise dokumenteerimise kord, 14.12.2009 nr 59 – RTL 2009, 95, 1394;
<<https://www.riigiteataja.ee/akt/13245506>>, (15.11.2011)

⁶⁹ Abipolitseiniku seaduse eelnõu seletuskiri

⁷⁰ Liiklusseadus RT I, 30.12.2011, 10, autoveoseadus RT I, 31.12.2010, 7, vedelkütuse erimärgistamise seadus RT I, 30.12.2011, 43

⁷¹ LS, 17.06.2010, jõustumine 01.07.2011 - RT I 2010, 44, 261;
<<https://www.riigiteataja.ee/akt/105122012002>>, (14.11.2011)

rinnamärki ja politsei ohutusvesti kirjaga “ABIPOLITSEINIK“. Antud säte on täpsustav ja sätestab selgelt, et sõidukit peatav abipolitseinik peab olema selgelt tuvastatav ja kandma ka vastavate kirjetega riietust.⁷² Iseseisvalt tegutsev abipolitseinik ei või peatada sõidukit, sest liiklusjärelvalve teostamine ei ole tema ülesanne.

§ 24. Valdusesse sisenemine ja valduse läbivaatus

Abipolitseinik võib siseneda valdaja nõusolekuta tema valduses olevale piiratud või tähistatud kinnisasjale, ehitisse, eluruumi või ruumi, sealhulgas avada uksi, väravaid või kõrvaldada muid takistusi, kui see on vajalik kuriteo toimepannud isiku jälitamiseks või kuriteo tõkestamiseks või isikute julgeolekut ohustava loodusõnnetuse või muu erakorralise sündmuse korral. Abipolitseinik võib valdaja nõusolekuta isiku valduses oleva piiratud või tähistatud kinnisasja, ehitise või ruumi läbi vaadata, sealhulgas vaadata läbi seal asuva asja ning avada uksi, väravaid või kõrvaldada muid takistusi, kui on alust arvata, et piiratud või tähistatud kinnisasjal, ehitises või ruumis viibib isik, kellelt võib võtta seaduse alusel vabaduse või kelle elu, tervis või kehaline puutumatus on tingituna tema abitust seisundist ohustatud. Volituse andmine on tingitud praktilisest kaalutlusest. Kui politseiametnik täidab politseilist ülesannet koos abipolitseinikuga ja olukord tingib sättes toodud aluste esinemisel vajaduse valdusesse sisenemiseks, siis ei ole turvakaalutlustel õigustatud, et antud volitust võib rakendada vaid politseiametnik ja abipolitseinik peab jääma valdusest väljapoole. Kirjeldatud alused on sellised, mis võivad tingida rohkem kui ühe isiku osalust olukorra lahendamisel (tagaotsitava kinnipidamine, abitus seisundis oleva isiku transportimine jne). Antud volituse juures tuleb pidada silmas seda, et abipolitseinikul ei ole iseseisvat õigust antud meedet rakendada. Seda võib ta teha üksnes koos politseiametnikuga. Nimetatud piirang on seotud sellega, et antud juhul on tegemist intensiivse riivega isiku omandiõigusele ja see riive saab olla lubatud vaid väga erandlikel juhtudel. Valdusesse siseneda ja valdust läbi vaadata võib abipolitseinik igamehe õiguse alusel hädakaitstes.

⁷² Abipolitseiniku seaduse eelnõu seletuskiri

3. ABIPOLITSEINIKE POOLT MEETMETE RAKENDAMISE PRAKTIKA PÕHJA PREFEKTUURI NÄITEL AASTATEL 2011-2012

3.1. Põhja prefektuuri üldiseloostus

Põhja prefektuur on üks neljast regionaalsest Politsei- ja Piirivalveameti üksusest. Selle haldusala Harjumaa on küll prefektuuridest väiksem, kuid inimeste arvult ja kuritegevuse poolest Eesti suurim. Struktuuri kuulub neli põhivaldkonnaga tegelevat büroo: piirivalvebüroo, kriminaalbüroo, korrakaitsebüroo, kodakondsus- ja migratsioonbüroo. Prefektuuris töötab ca 1500 ametnikku, lisaks neile teenindavad prefektuuri hulk administratsiooni töötajaid ehk tugiteenuse pakkujad. Põhja prefektuuris toetavad põhitegevuse tööd personalbüroo, kommunikatsioonbüroo, logistikabüroo, finantsbüroo, dokumendihaldusbüroo, tõlkebüroo ja õigusbüroo ametnikud.

Põhja prefektuuri korrakaitsebüroo on suurima kollektiiviga struktuuriüksus prefektuuris. Büroo juhi alluvusse kuulub seitse funktsionaalset talitust koos oma teenistustega, viis territoriaalset üksust ehk politseijaoskonda koos konstaabli jaoskondadega ja teenistustega ning eraldi üksusena kriisireguleerimisteenistus.⁷³

Põhja prefektuuri korrakaitsebüroo põhiülesanded on:

- avalikus kohas käitumise nõuete üle järelevalve teostamine;
- õigusrikkumiste teadetele operatiivne reageerimine;
- hädaabikõnede teenindamine;
- liiklusjärelevalve teostamine, liiklusõnnetuste vormistamine ja registreerimise korraldamine;
- õigusrikkumiste ennetamine ja tõkestamine;
- väärtegade menetlemine;
- Schengeni kompensatsioonimeetmete rakendamine;
- arestimaja tegevuse korraldamine ning kinnipeetavate järele valvamine ja nende saatmine;
- teenistuskooete tegevuse korraldamine;

⁷³ Politsei- ja Piirivalveameti intranet, <<http://ppa-siseveeb.polsise/pop/meie/>>, (10.12.2012)

- lubade- ja litsentsialase tegevuse korraldamine;
- kriisireguleerimise alase tegevuse korraldamine ja koordineerimine;
- abipolitseinike tegevuse korraldamine⁷⁴

Põhja prefektuuri abipolitseinike formeering koosneb 10 üksusest, millest kuus on territoriaalset, kolm spetsialiseeritud rühma ning üks reservüksus. Abipolitseinik kinnitatakse formeeringusse vastavalt oma elukoha järgi, näiteks elades Lasnamäel Ida politseiosakonna rühma.

13.08.2007. a Põhja Politseiprefektuuri prefekti käskkirjaga kinnitati prefektuuri ühtse formeeringu põhikiri, millega muudeti kunagised formeeringud rühmadeks. Rühmade moodustumise põhjuseks oli vajadus koondada vähem aktiivsed liikmed reservi, kus neil on võimalus anda oma panus turvalisuse tagamiseks erineval moel, mitte igapäevaselt, vaid näiteks suurema politseioperatsiooni korral.

Esimene organiseeritud abipolitseinike formeering loodi Harjumaal. 1999. aasta detsembris toonase Tallinna Politseiprefektuuri Lõuna politseiosakonna juurde. Esimesed abipolitseinikud olid suuremas osas kaitseliitlased. Abipolitseinike töö tõhusa koordineerimise ajendil moodustati 2003. aasta suvel abipolitseinike formeeringud ka teistesse prefektuuri struktuuriüksustesse. Politsei reformimisega 2004. aastal loodi abipolitseiformeeringud ka korrakaitseosakonna ning Harjumaa politseiosakondade juurde. Algas struktureeritud ja organiseeritud töö abipolitseinikega.

3.2. Uuringu meetod, valim ja läbiviimine

Uurimistöö eesmärgiks on selgitada välja kuivõrd Põhja prefektuuri abipolitseinikud olid valmis iseseisvaks tegutsemiseks aastatel 2011-2012. Eesmärgi saavutamiseks teostati uurimistöö raames empiiriline uuring.

Empiiriliste andmete kogumiseks kasutati lõputöös ankeetküsitlust ning tulemusi analüüsiti kvantitatiivselt. Ankeetküsitlus valiti sellepärast, et see annab võimaluse

⁷⁴ Politsei- ja Piirivalveameti intranet, <<http://ppa-siseveeb.polsise/pop/korrakaitsebyroo/>>, (02.01.2013)

küsitleda lühikese ajaga suurt hulka inimesi korraga ning anda kaardistav ja kirjeldav ülevaade uuritavast probleemist.⁷⁵

Uuringu ettevalmistamise käigus koostati küsimustik, mis koosnes 17 valikvastustega ning kolmest avatud küsimusest. Küsimustik algas selgitusega, kes on uuringu teostaja, mis on töö eesmärgiks ja milleks saadud tulemusi kasutatakse. Seejärel oli märgitud, et küsitlus on anonüümne ja olid antud uuringu teostaja kontaktandmed, selleks et vastajad saaksid küsimuste tekkimisel ühendust võtta. Samuti küsimustiku lõpus oli kõikidel vastajatel võimalus lisada oma kommentaare käesoleva teema kohta. Küsimustik on toodud lisas 1.

Kuna sihtrühma liikmeid seoses nende tööülesannete täitmisega on võimalik kätte saada elektroonilise posti teel, kasutati seda võimalust ankeetküsitluse läbiviimiseks. Esmakordselt saadeti küsimustik laiali 03.12.2012. a abipolitseinike üldaadressile pp.abipolitseinik@abipolitseinik.ee. Ooteajaks sai üks kuu, mille jooksul tagastati 12 ära täidetud küsimustikku.

Kuna analüüsi läbiviimine ning järelduste tegemine sellise väikese koguse põhjal ei osutunud võimalikuks, 15.01.2013. a teine lõputöö kirjutamisega seotud abipalvega kiri oli saadetud elektroonilise posti aadressidele pp.laaneharju@abipolitseinik.ee, pp.louna@abipolitseinik.ee, pp.ida@abipolitseinik.ee, pp.liiklus@abipolitseinik.ee, pp.idaharju@abipolitseinik.ee, kesklinn@abipolitseinik.ee, pp.krimka@abipolitseinik.ee ehk siis iga struktuurüksuse rühmale eraldi. Ooteaja jooksul, mille lõppkuupäevaks sai 31.01.2013, tagastati veel 13 ära täidetud küsimustikku. Ooteaja jooksul ühelt küsitletavalt oli tulnud telefonikõne, kus ta oli esitanud täpsustavaid küsimusi ankeetküsitluse kohta.

Küsitluse käigus kogutud andmed sisestati algul tabelarvutusprogrammi Microsoft Excel, seejärel need kodeeriti ja viidi üle statistikaprogrammi SPSS, kus toimus andmetöötlus. Saadud andmete põhjal koostati SPSS programmis tabelid ja diagrammid. Tulemuste tõlgendamisel kasutati interpreteerimismeetodeid: võrreldi, analüüsiti ja üldistati saadud tulemused ning tehti nende kohta järeldused.

⁷⁵ Hirsjärvi, S., Remes, P. ja Sajavaara P., *Uuri ja kirjuta* (Tallinn: Kirjastus Medicina, 2007), lk 182

3.3. Ankeetküsitluse tulemused ja analüüs

Aktiivsete abipolitseinike registreeritud arvust lähtuvalt, mis oli seisuga 01.01.2013 – 157 inimest, oli vastanute protsent 15,9%. Uuringus osales kokku 25 abipolitseinikku. Vastanute hulgas oli 48% ainult Kesklinna politseijaoskonna territooriumil töötavaid abipolitseinikke, 12% Lääne-Harju politseijaoskonna territooriumil töötavaid abipolitseinikke, 8% Lõuna politseijaoskonna territooriumil töötavaid abipolitseinikke ning 4% nii Lõuna kui ka Kesklinna politseijaoskondade territooriumil töötavaid abipolitseinikke. 28% vastajatest jätsid ülesannete täitmise piirkonna täpsustamata (tabel 1).

Suur arv abipolitseinike Kesklinna politseijaoskonnas on lihtne selgitada. Esiteks jaoskonna teenindav territoorium on väga suur: siia kuulub kolm piirkonda Tallinna linna keskklinnas – Kadrioru, Vanalinn ja Tallinn-Väike ning kaks piirkonda Põhja-Tallinnas – Kalamaja ja Kopli. Teiseks Kesklinna politseijaoskonna tegev politseiametnike ja eriti patrullpolitseinike arv takistamatult kahaneb, mis omakorda sunnib kaasata tööle rohkem abipolitseinikke.

Tabel 1. Vastanute absoluutarv ja protsent Põhja prefektuuri erinevates jaoskondades

		Absoluutarv	Protsent
Piirkond	Täpsustamata	7	28,0%
	Kesklinna PJ	12	48,0%
	Lääne-Harju PJ	3	12,0%
	Lõuna PJ	2	8,0%
	Lõuna ja Kesklinna PJ	1	4,0%
	Kokku	25	100,0%

Uuringus osalejate hulgast oli meessoost vastajaid rohkem (92%), kui naissoost vastajaid (8%) (tabel 2). Selle põhjuseks on abipolitseiniku tööga kaasnevad suured riskid, mida naised tavaliselt enda peale võtma valmis ei ole. Võimalik on ka see, et naistel lihtsalt pole selleks piisavalt aega, kuna esiplaanil on õppetöö ja perekond.

Kõige rohkem vastajaid oli vanuses 21-30 a. (48%) (tabel 2). Tasub märkida, et selles vanuses vastajate hulgas ei olnud mitte ühtegi naist, mis omakorda tõestab autori eelmist väidet, sest just sellises vanuses üritatakse lõpetada ülikooli ja luua perekonda.

Selles vanuses mehed sageli peale gümnaasiumi lõpetamist ei astu ülikooli vaid kaitseväeteenistusesse, mis kestab Eesti Vabariigis 8-11 kuud. Seejärel nad hakkavad otsima tööd ja elu vaheldamiseks astuvad ka abipolitseinike ridadesse. Sellega võib selgitada meessoost vastajate suur arv.

Vanema vanuserühma seas oli vähem vastajaid, 24% vanuses 31-40 ja 16% vanuses 41-50 aastat vastavalt. Autor arvab, et nendes kahes vanuserühmas vastasid kõigepealt inimesed, kes on varem mingil tasemel politseitööga (miks mitte isegi miilitsa) kokku puutunud ehk omavad organisatsioonis töötamise kogemusi. Nende väike arv tuleneb vanusest, eriti vanuserühmas 41-50, kus elu juba kulgeb rahulikult ja inimene ei otsi enam nii õelda seiklusi.

Tabel 2. Vastanute absoluutarv ja protsent soo- ja vanusegruppide lõikes

			Sugu		Kokku	
			Mees	Naine		
Vanus	Ei ole vastanud	Vastajad	2	1	3	
		%	8,0%	4,0%	12,0%	
	21-30	Vastajad	12	0	12	
		%	48,0%	0,0%	48,0%	
	31-40	Vastajad	5	1	6	
		%	20,0%	4,0%	24,0%	
	41-50	Vastajad	4	0	4	
		%	16,0%	0,0%	16,0%	
	Kokku		Vastajad	23	2	25
			%	92,0%	8,0%	100,0%

Uurimistööst selgus, milliste valdkondade inimesed hakkavad abipolitseinikeks kõige rohkem. Antud küsimusele vastamiseks on esile toodud tabel 3.

Tabel 3. Abipolitseinike põhitöö liik

		Absoluutarv	Protsent
Põhitöö liik	Tööline	6	24,0%
	Teenistuja	5	20,0%
	Ettevõtja	5	20,0%
	Turvatöötaja	3	12,0%
	Muu	5	20,0%
	Hetkel ei tööta	1	4,0%
	Kokku	25	100,0%

Nagu näha on, kõige rohkem küsitletud abipolitseinike arvust on esitatud töölisi – 24%.

Teise koha on võrdselt omavahel jaganud teenistujad, ettevõtjad ja muu (mis on jäänud täpsustamata) elukutse esindajad – 20%. Eriti märkamisväärseks võib pidada ettevõtjaid (k.a füüsilistest isikutest ehk FIE), kes jõuavad nii endale raha teenida, kui ka avaliku korra tagamisele panustada.

12% abipolitseinikest oma tavalises elus töötavad turvasfääris. Nende soov saada abipolitseinikuks on mõistetav, kuna enda päristöö juures läbivad nad erinevaid koolitusi, mis võivad kasuks tulla abipolitseiniku ülesannete täitmisel. Kindlasti on selle elukutse esindajatel rohkem teadmisi avaliku korra mõistest ja selle tagamise põhimõtetest.

Olid küsitletavate hulgas ka need, kes olles abipolitseinikud, oma tavalises elus töökohta ei oma – 4%, mis on ka märkamisväärne, sest abipolitseiniku ülesannete täitmise eest tasu ei saa.

Eeltoodust nähtub, et abipolitseinike seas on nii avaliku kui ka erasektori esindajaid. Erandiks on ainult kohtuniku ja prokuröri elukutsed, kuna nende esindajaid on keelatud nimetada abipolitseinikeks vastavalt abipolitseiniku seaduse § 4 lõikele 2.⁷⁶

⁷⁶ Abipolitseiniku seadus, 24.11.2010, jõustumine 01.01.2011- RT I, 20.12.2010, 1; <<https://www.riigiteataja.ee/akt/130122011058>>, (20.01.2013)

Abipolitseinikuks hakkamise võimalusest on võimalik teada saada erinevatest allikatest. 36% vastajatest said sellisest võimalusest teada enda sõprade, tuttavate või pereliikmete käest, kes töötavad politseis.

Teisel kohal on meedia (internet, TV, raadio ja ajalehed), kust võimalusest teenida eesti rahvast said teada 28% küsitletavatest.

20% respondentidest said teada võimalusest hakata abipolitseinikuks muudest allikatest. Nendeks on isikud, kes varem ise töötasid politseis, endised ja tegev kaitseliitlased ning isegi prokuratuuris töökogemusi omavad inimesed.

16% respondentidest on käinud ise politseijaoskonnas uurimas, kas saab hakata abipolitseinikuks ja mis tingimustel.

Ning viimast kohta jagasid omavahel piirkonnapolitseinikud ja respondentide töökaaslased, kelle soovitusi hakata abipolitseinikuks on võrdselt aktsipteerinud 4% küsitletavatest (tabel 4).

Tabel 4. Allikad, kust vastajad said teada abipolitseinikuks hakkamise võimalusest⁷⁷

Allikas	Absoluutarv	Protsent
Sõbrad, tuttavad või pereliikmed töötavad politseis	9	36,0%
Sõbrad, tuttavad või pereliikmed on abipolitseinikud	4	16,0%
Piirkonnakonstaabel soovitas	1	4,0%
Käisin ise politseiosakonnas uurimas	4	16,0%
Töökaaslased soovitasid	1	4,0%
Internet, TV, raadio, ajalehed	7	28,0%
Muu allikas	5	20,0%

⁷⁷ Kokku ei ole 100%, kuna inimestel oli võimalus valida erinevaid variante

Tabelist nähtub, et allikaid, kust võib teada saada abipolitseinikuks hakkamise võimalusest on palju, oleks ainult inimeste soov infot hankida.

Abipolitseinike politsei tegevusesse kaasamise tihedust illustreerib joonis 1. Sellest lähtuvalt 68% respondentidest osaleb politsei tegevuses siis kui tekib soovi. Vastavalt abipolitseiniku seaduse § 2 lõikele 1 abipolitseinik on isik, kes vabatahtlikult oma vabast ajast osaleb politsei tegevuses seaduses sätestatud alustel ja korras.⁷⁸ Seega kohustuslikus korras kaasata abipolitseiniku politsei tegevusesse ei ole võimalik.

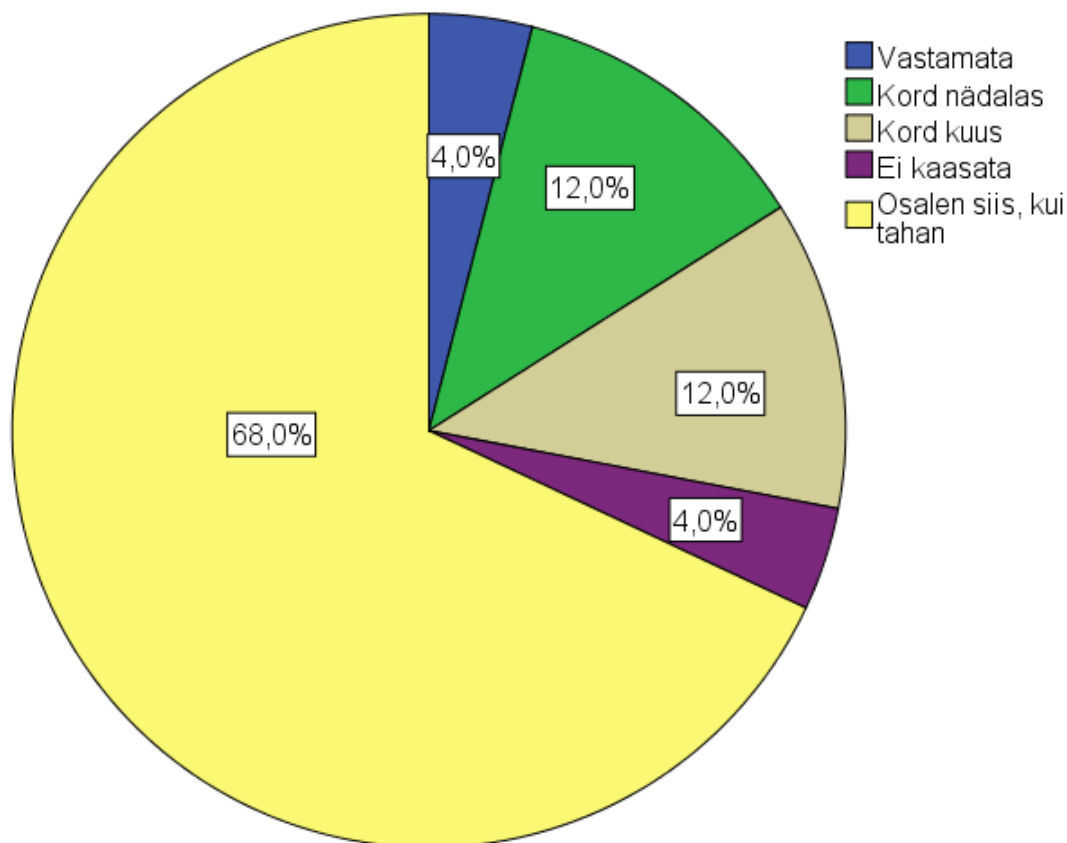
12% küsitletavatest abipolitseinikest käib teenistuses kord kuus ja sama palju (12%) – kord nädalas, mis näitab abipolitseiniku kõrget vajadust politsei tegevuses.

4% respondentidest ei soovinud avaldada, kui tihti neid kaasatakse politsei tegevusesse, ja veel 4% üldse ei kaasata politsei tegevusesse. Seda võib selgitada reservis viibimisega, kus neil on võimalus anda oma panus turvalisuse tagamiseks erineval moel, mitte igapäevaselt, vaid näiteks suurema politseioperatsiooni korral.

Abipolitseiniku seaduse § 8 lõige 1 sätestab, et abipolitseiniku kandidaat peab läbima esimese astme õppe. Esimese astme õppes omandatakse abipolitseiniku tööks vajalikud algteadmised ja oskused. Esimese astme õpe kestab vähemalt 40 tundi ning lõpeb arvestusega. Esimese astme õppe läbinud abipolitseinik võib osaleda politsei tegevuses koos politseiametnikuga.⁷⁹ Läbiviidud uuringust selgus, et kõikidel respondentidel on esimese astme väljaõpe läbitud.

⁷⁸ Abipolitseiniku seadus, 24.11.2010, jõustumine 01.01.2011- RT I, 20.12.2010, 1; <<https://www.riigiteataja.ee/akt/130122011058>>, (20.01.2013)

⁷⁹ APoS, 24.11.2010, jõustumine 01.01.2011- RT I, 20.12.2010, 1; <<https://www.riigiteataja.ee/akt/130122011058>>, (20.01.2013)

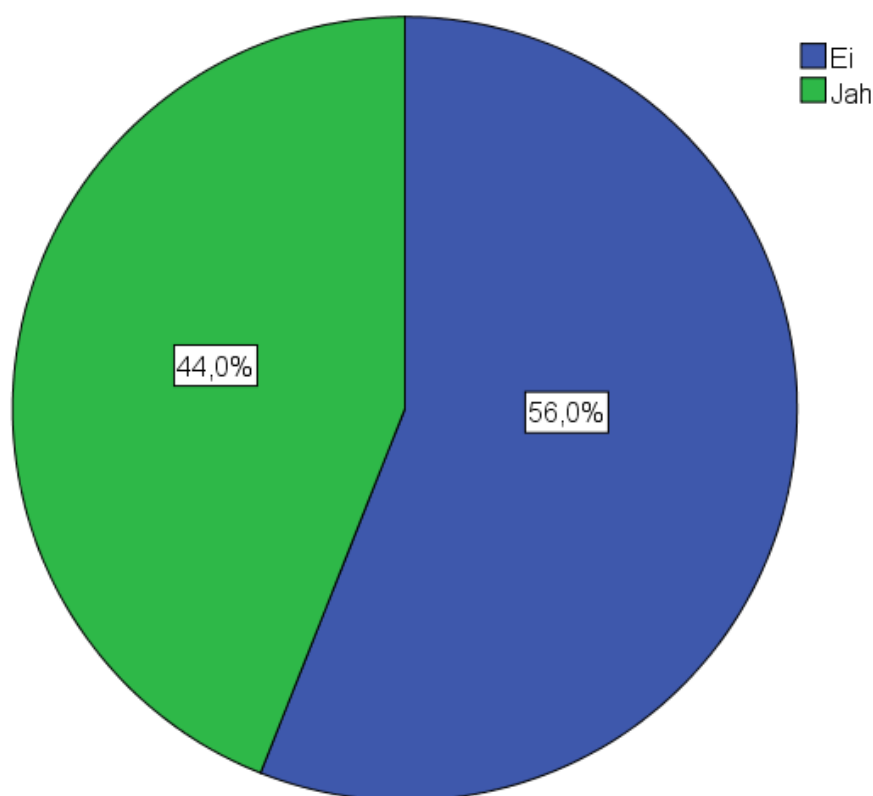
Joonis 1. Politseitegevusesse kaasamine

Abipolitseiniku seaduse § 8 lg 2 sätestab, et käesoleva seaduse § 3 lõikes 2 sätestatud ülesannet võib iseseisvalt täita abipolitseinik, kes on läbinud teise astme õppe. Teise astme õppe eelduseks on esimese astme õppe edukas läbimine ning politsei tegevuses osalemine vähemalt 100 tundi. Teise astme õpe kestab vähemalt 40 tundi ning õppes omandatakse iseseisvaks ülesande täitmiseks vajalikud teadmised ja oskused. Uuringu tulemusi teise astme väljaõppe omandamises iseloomustavad tabel 5 ja joonis 2. 25 respondentidest on teise astme väljaõppe läbinud 11 ehk 44% kogu valimist. See tähendab, et 56% küsitletavatest abipolitseinikest ei saa politsei ülesandel teostada iseseisvalt järelevalvet avalikus kohas käitumise nõuete üle ning politsei ülesandel täita iseseisvalt ülesannet avalikku korda ähvardava vahetu kõrgendatud ohu tõrjumiseks. 01.01.2013 seisuga iseseisva tegutsemise pädevus on antud 45 abipolitseinikule.⁸⁰

⁸⁰ Abipolitseinike kaasamine politseitegevusesse põhja prefektuuris 2013

Tabel 5. Teise astme väljaõppe läbimine

		Absoluutarv	Protsent
II astme väljaõpe	Ei	14	56,0%
	Jah	11	44,0%
	Kokku	25	100,0%

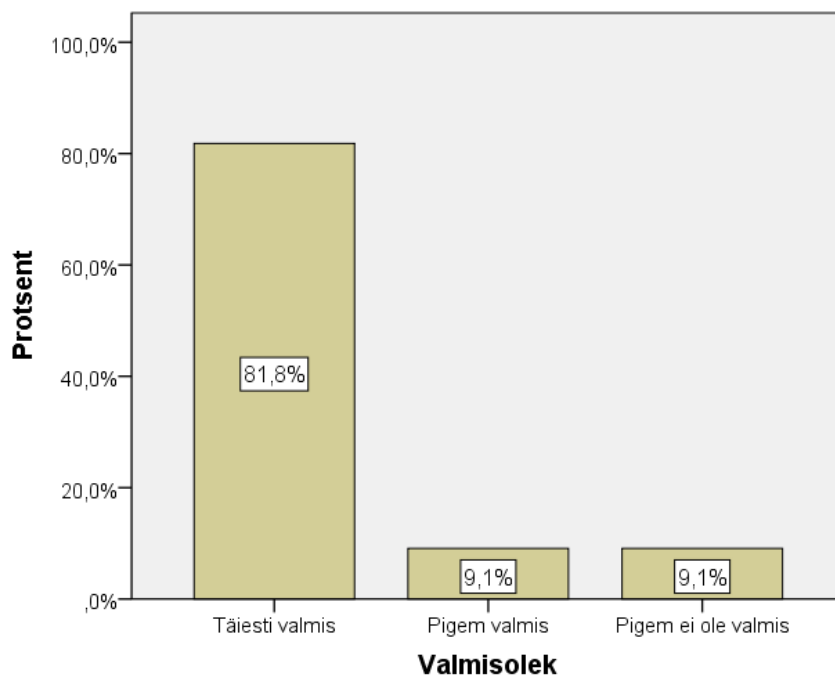

Joonis 2. Teise astme väljaõppe läbimine

Läbiviidud uuringu käigus respondentidelt oli päritud kuivõrd nende enda hinnangul on nad iseseisvaks tegutsemiseks valmis. Saadud tulemusi iseloomustab tabel 6 ja joonis 3. Tuleb juhtida tähelepanu asjaolule, et 100% on nende respondentide hulk, kes on läbinud mõlema astme väljaõppe ehk 11 abipolitseinikku! Uuringust järeldub, et 81,9% küsitletavatest (9 inimest) peavad ennast täiesti valmis iseseisvaks tegutsemiseks. Üks abipolitseinik leiab, et on pigem valmis ja üks – et pigem ei ole valmis tegutseda iseseisvalt, ehk võrdselt 9,1% mõlemad. Neid, kes ei oleks absoluutselt valmis tegutseda iseseisvalt politseiülesandel uuring ei tuvastanud.

Tabel 6. Abipolitseinike valmisolek iseseisvaks tegutsemiseks

		Absoluutarv	Protsent
Valmisolek	Täiesti valmis	9	81,8%
	Pigem valmis	1	9,1%
	Pigem ei ole valmis	1	9,1%
	Kokku	11	100,0%

Joonis 3. Abipolitseinike valmisolek iseseisvaks tegutsemiseks

Teadmiste saamise üheks tähtsaks osaks on erinevad koolitused. Uuringu käigus iseseisva pädevusega respondentidelt (11 – 100%) oli küsitud, millist koolitust nemad vältimatult vajavad selleks, et tegutseda veel tõhusam. Saadud tulemustest lähtuvalt on näha, et 36,4% (4) küsitletavatest tahavad saada rohkem õiguslaseid koolitusi. Oskus orienteeruma hulgalistes Eesti Vabariigi seadustes ja kohaldada nende seaduste õigesid sätteid on tähtsaim politseitöö ülesanne.

Sama palju respondenti ehk 36,4% vajab teenistusrelva käsitlemist puutuvaid koolitusi. Relvaga ümberkäitumine on kahtlemata tähtis ja oluline küsimus. Patrullis osalemisel teenistuse iseloom eeldab relvakandmise ja käsitlemise oskust. Samuti abipolitseiniku

seaduse § 8 lõiked 5 ja 6 reguleerivad abipolitseiniku poolt relva kandmise nõudeid.⁸¹ Kuid uuringu edasised tulemused näitavad, et ainult mõned abipolitseinikud kannavad relva rääkimata selle kasutamisest. Seega on vaieldav antud koolituse nii suur vajadus abipolitseinike seas.

Üks respondent ehk 9,1% vajab täiendada ennast liiklusalaselt. Seda enam, et liiklusseaduse § 193 lg 1 sätestab, kes saab teostada liiklusjärelvalvet – liiklusjärelvalvet teostavad politseiametnikud, abipolitseinikud ja muud ametiisikud nendele seadusega antud pädevuse piires.⁸² Liiklusohutus ja liiklusjärelvalve teostamine on samuti kaks tähtsat valdkonda politseitöös.

Üks respondent ehk 9,1% ei vaja koolitusi. Siit võib järeldada, et kas tal on kõik selge või tal pole midagi selge, kuid ta ei julge sellest rääkida. Politseitöös on alati midagi juurde õppida, eriti teades selle spetsiifikas, taktikas ja õigusloomes toimuvaid kiireloomulisi muutusi.

Ja veel üks respondent ehk 9,1% jättist antud küsimuse vastamata. Järeldada võib sama asja nagu eelmise punkti puhul. Abipolitseinike koolitusvajadusi iseloomustab tabel 7.

Tabel 7. Abipolitseinike koolitusvajadused

		Absoluutarv	Protsent
Koolitus	Ei vaja	1	9,1%
	Õigusaktid	4	36,4%
	Teenistusrelv	4	36,4%
	Liiklusseadus	1	9,1%
	Ei vastanud	1	9,1%
	Kokku	11	100,0%

Järgmised kaks tabelit (tabel 8 ja tabel 9) iseloomustavad abipolitseinike poolt erivahendite saamist ja nende kasutamist ülesannete täitmisel. Antud küsimusele vastasid kõik abipolitseinikud, mitte ainult need, kellele on antud iseseisva tegutsemise pädevus.

⁸¹ Abipolitseiniku seadus, 24.11.2010, jõustumine 01.01.2011 - RT I, 20.12.2010, 1; <<https://www.riigiteataja.ee/akt/130122011058>>, (20.01.2013)

⁸² Liiklusseadus, 17.06.2010, jõustumine 01.07.2011 - RT I 2010, 44, 261; <<https://www.riigiteataja.ee/akt/105122012002>>, (29.01.2013)

Uuringust nähtub, et enne vahetuse algust kuulivesti saab 84% respondentidest ehk 21 abipolitseinik ja iga vahetus kasutab ehk paneb selga 100% (25) respondentidest. Esikohal on isiklik ohutus. Kummi- või teleskopnuia saavad enne vahetuse algust 92% respondentidest ehk 23 abipolitseinikku. Mõnede erivahendite osas 100% ei ole seetõttu, et mõnedele abipolitseinikele erivahendid on jagatud isiklikult kätte ja nad hoiavad neid enda juures. Nuiat kasutamise osas on tulemused järgmised: 36% küsitletavatest ehk 9 abipolitseinikku ei kasuta nuiat üldse. Võib eeldada, et selline olukord on võimalik maakonnas, näiteks Lääne-Harju politseijaoskonna teenindaval territooriumil, kus olukord on rahulik ja eriti palju kutseid ei tule. 40% küsitletavatest abipolitseinikest ehk 10 inimest kasutab nuiat mõnikord. Mitte kunagi ei tea, milliste isikutega võib kohtuda ühel või teisel kutsel. Ning kuus abipolitseinikku ehk 24% koguvahetust kasutab nuiat iga vahetus. Selline olukord pole välistatud, eriti Kesklinna politseijaoskonna teenindaval territooriumil, kuhu tuleb kõige rohkem kutseid Põhja prefektuuris.

Pipragaasi ja käeraudu enne vahetuse algust väljastatakse võrdselt 84% respondentidest ehk 21 abipolitseinikule. Eelnevalt oli juba mainitud, et mõnedel nad on juba käes ja seda ei pea küsima korrapidaja käest eraldi. Nende kahe erivahendite kasutamise sageduse osas on järgmised tulemused: pipragaasi kasutab iga vahetus 20% (5) ja käeraudu – 32% (8) koguvahetust. Autor on seisukohal, et tegemist on abipolitseinikega, kes teenindavad Kesklinna politseijaoskonna territooriumi just suure hulga erinevate kutsete tõttu. Mõnikord pipragaasi kasutab 32% (8) ja käeraudu 64% (16) respondentidest. Pipragaasi üldse ei kasuta 48% ehk 12 abipolitseinikku ja käeraudu 4% ehk ainult üks abipolitseinik.

Enne vahetuse algust käsijaama saab 100% respondentidest (25). Selle kasutamise osas on saadud järgmised tulemused: suurim osa abipolitseinikest kasutab käsijaama iga vahetus – 88%. Iga kutse tulemuse ettekandmine juhtimiskeskusele tuleb käsijaama abil. Kuna politseisõiduki roolis on tegevametnik, abipolitseinikul on lihtsam sellega tegeleda. Mõnikord kasutab käsijaama 8% (2) ja üldse ei kasuta ainult 4% (1) respondentidest.

Järgmiseks erivahendiks on taskulamp, mida enne vahetuse algust väljastatakse 72% koguvahetust. Tulemused selle kasutamise osas on järgmised: ei ole selliseid abipolitseinikke, kes ei oleks üldse seda kasutanud. Mõnikord kasutab taskulampi 44% (11) ja iga vahetus – 56% (14) koguvahetust. Nii tihedas taskulambi kasutamises ei ole midagi hämmastavat, kuna isegi päeval ilma selleta ei saa teenindada kutseid, mis on seostud hulgaliste mahajäetud majadega.

Uuringust nähtub, et relvakandmise õigus ja vastavalt sellele enne vahetuse algust saab teenistusrelva kätte ainult 32% (8) küsitatud abipolitseinikest. Teenistusrelva kasutamise sageduse osas on saadud järgmised tulemused: 92% (23) koguvalimist ei kasuta seda üldse. Selle üle võib ainult rõõm olla, kuna relva kasutamine on viimane mõjutusvahend, mida kasutada võib. Selle kasutamise reguleerib Politsei ja piirivalve seaduse § 32³. 8% (2) koguvalimist kasutab relva mõnikord või on seda korra kasutanud. Autoril puuduvad andmed tulirelva kasutamisest abipolitseiniku poolt. Ja õnneks ei ole abipolitseinikke, kes kasutaks tulirelva igavahetus.

Eeltoodust võib järeldada, et Põhja prefektuuri teenindavad abipolitseinikud on varustatud kõikide vajalike erivahenditega, et tegutseda nii koos politseiametnikuga, kui ka politsei ülesandel teostada iseseisvalt järelevalvet avalikus kohas käitumise nõuete üle ning politsei ülesandel täita iseseisvalt ülesannet avalikku korda ähvardava vahetu kõrgendatud ohu tõrjumiseks.

Tabel 8. Erivahendite saamine enne vahetuse algust

Erivahendid	Absoluutarv	Protsent
Kuulivest	21	84,0%
Kummi- või teleskopnui	23	92,0%
Pipragaas	21	84,0%
Käeraud	21	84,0%
Käsijaam	25	100,0%
Taskulamp	18	72,0%
Teenistusrelv	8	32,0%

Tabel 9. Erivahendite kasutamise sagedus

Erivahend	Iga vahetus	Mõnikord	Ei kasuta
Kuulivest	25 (100%)	0 (0%)	0 (0%)
Kummi- või teleskopnui	6 (24%)	10 (40%)	9 (36%)
Pipragaas	5 (20%)	8 (32%)	12 (48%)
Käeraud	8 (32%)	16 (64%)	1 (4%)
Käsijaam	22 (88%)	2 (8%)	1 (4%)
Taskulamp	14 (56%)	11 (44%)	0 (0%)
Teenistusrelv	0 (0%)	2 (8%)	23 (92%)

Abipolitseiniku rakendatavad meetmed on sätestatud abipolitseiniku seaduse neljanda peatüki esimeses jaos. Vastavalt § 16 lõikele 1 abipolitseinik võib rakendada käesoleva seaduse §-des 18–24 ja 26 sätestatud meetmeid, kui ta on kaasatud meetme kohaldamisele politseiametniku korraldusel või tema volitus meetme rakendamiseks tuleneb eriseadusest. Sama paragrahvi lõige 2 sätestab, et abipolitseinik võib rakendada käesoleva seaduse §-des 18–20, 22, 23, 25 ja 26 sätestatud meetmeid, kui ta politsei ülesandel teostab iseseisvalt järelevalvet avalikus kohas käitumise nõuete üle või täidab ülesannet avalikku korda ähvardava vahetu kõrgendatud ohu tõrjumiseks.

Uuringu käigus oli välja selgitatud meetmete rakendamise sagedus. Algul antud küsimus oli esitatud kõigele abipolitseinikele, sõltumata sellest, kas nad tegutsevad koos politseiametnikuga või nendele on pandud iseseisva tegutsemise pädevus. Tulemusi kajastab tabel 10.

Tabel 10. Meetmete rakendamise sagedus

Meetmed	Vähemalt kord vahetuse jooksul	Mõnikord	Ei rakenda
Küsitlemine ja dokumendi nõudmine	25 (100%)	0 (0%)	0 (0%)
Isikusamasuse tuvastamine	18 (72%)	3 (12%)	4 (16%)
Alkoholijoobe kontrollimine kohapeal	18 (72%)	7 (28%)	0 (0%)
Sõiduki peatamine	15 (60%)	10 (40%)	0 (0%)
Turvakontroll	15 (60%)	10 (40%)	0 (0%)
Vallasasja hoiulevõtmine	0 (0%)	15 (60%)	10 (40%)
Valdusesse sisenemine ja valduse läbivaatus	3 (12%)	17 (68%)	5 (20%)
Ettekirjutus	4 (16%)	3 (12%)	18 (72%)
Isiku kinnipidamine	11 (44%)	11 (44%)	3 (12%)

Tabelist nähtub, et 100% koguvalemist (25) küsitleb ja nõuab kontrollitavate isikute käest dokumente vähemalt kord vahetuse jooksul. Küsitlemise puhul on tegemist isiku õigusi ja vabadusi kõige vähem riivava meetmega.

72% respondentidest (18) tuvastab isikut vähemalt kord vahetuse jooksul. 12% (3) respondentidest rakendab antud meetmet mõnikord ja 16% (4) ei rakenda seda üldse. Olles kaasatud politseitegevusesse koos politseiametnikuga on selle meede rakendamine kahtlemata lihtsam, kuna igas alarmsõidukis on arvuti koos KAIRI andmebaasiga, mille kaudu isikusamasuse tuvastamine on minuti aja tegevus.

Uuringu käigus ei tuvastatud abipolitseinikke, kes ei kontrolliks alkoholijoovet kohapeal. 72% (18) koguvalemist teevad seda vähemalt kord vahetuse jooksul ja 28% (7) –

mõnikord. Nimetatud volituse andmisel on lähtunud praktilisest kaalutlusest ja isikute põhiõiguste riive intensiivsusest. Kuna antud meetme puhul on tegu riikliku järelevalve meetmega ja isiku kehalise puutumatus riive ei ole intensiivne, siis on antud volituse andmine õigustatud. Praktilisest kaalutlusest on see vajalik selleks, et politseiametnikel oleks võimalus kaasata abipolitseinikke eelkõige suurüritustel ja politseioperatsioonides. Nimetatud volituse andmine annab võimaluse efektiivselt riikliku järelevalve teostamiseks ja järelevalve tulemustest lähtuva süüteomenetluse efektiivselt rakendamiseks. Politseiametnik saab oma tegevuses keskenduda vajadusel väärtemenetlusele, mis kiirendab tervikuna riikliku järelevalve ja väärtemenetluse kulgu.

Samamoodi ei ole tuvastatud abipolitseinikke, kes ei peataks sõidukeid. 60% (15) respondentidest rakendab antud meetmet vähemalt kord vahetuse jooksul ning 40% (10) peatab sõidukeid mõnikord. NB! Iseseisvalt tegutsev abipolitseinik ei või peatada sõidukit, sest liiklusjärelevalve teostamine ei ole tema ülesanne, seega antud küsimuses saadud tulemused puutuvad ainult nendesse, keda kaasatakse politseitegevusesse koos politseiametnikuga.

Protsentuaalselt täpselt samamoodi nagu eelmises punktis on jaotatud tulemused turvakontrolli teostamise osas. 60% (15) teostab turvakontrolli vähemalt kord vahetuse jooksul ja 40% (10) – mõnikord. Abipolitseinikke, kes ei ole antud meetmet randanud ei tuvastatud. Antud volituse andmisel on lähtunud eelkõige politseilist ülesannet täitvate isikute ohutuse tagamise vajadusest. Kui politseiametnik täidab politseilist ülesannet koos abipolitseinikuga ja olukord tingib isiku kinnipidamise, kellelt võib seaduse alusel võtta vabaduse, siis võib tekkida olukord, kus on tegu isikute paljususega ja sellisel juhul on otstarbekas ohutuse tagamise eesmärgil isikute kiire turvakontrolli läbiviimine. Selleks, et abipolitseinik ei oleks lihtsalt fakti fikseerija kõrvalseisjana, on otstarbekas anda talle ka õigus isikute turvakontrolliks. Turvakontroll on küll oma iseloomult küllalt intensiivne põhiõigusi piirav meede, kuid antud juhul on meetme rakendamine ilmselgelt proportsionaalne ja lubatud ohu ennetamise seisukohalt.⁸³

60% (15) koguvallimist mõnikord võtab vallasasja hoiule. Seaduse kohaselt abipolitseinikul on õigus võtta hoiule turvakontrolli käigus tuvastatud vallasasi, millega

⁸³ Abipolitseiniku seaduse eelnõu seletuskiri

isik võib ohustada ennast või teist isikut või mille valdamine on isikul seadusega keelatud. Hoiule võetud asi peab olema viivitamata üle antud politseile. 40% (10) respondentidest ei rakenda antud meetmet.

Valdusesse sisenemise ja selle läbivaatuse osas tulemused on jaotatud järgmiselt: 12% (3) rakendab antud meetmet vähemalt kord vahetuse jooksul. 68% (17) respondentidest siseneb valdusesse ja vaatab selle läbi mõnikord ja 20% (5) ei rakenda antud meetmet üldse. Antud volituse juures tuleb pidada silmas seda, et abipolitseinikul ei ole iseseisvat õigust antud meedet rakendada. Seda võib ta teha üksnes koos politseiametnikuga. Nimetatud piirang on seotud sellega, et antud juhul on tegemist intensiivse riivega isiku omandiõigusele ja see riive saab olla lubatud vaid väga erandlikel juhtudel. Valdusesse siseneda ja valdust läbi vaadata võib abipolitseinik igamehe õiguse alusel hädakaitses.

Ohu või korrariikkumise korral on abipolitseinikul õigus panna avaliku korra eest vastutavale isikule ettekirjutusega ohu tõrjumise või korrariikkumise kõrvaldamise kohustus ning hoiatada teda politsei ja piirivalve seaduse §-s 7¹³ nimetatud haldussunnivahendite kohaldamise eest, kui isik ei täida kohustust hoiatuses määratud tähtaja jooksul.⁸⁴ Uuringust nähtub, et 16% (4) koguvahimist kohaldab antud meetmet vähemalt kord vahetuse jooksul. 12% (3) kohaldab ettekirjutuse mõnikord ja 72% (18) – ei kohalda ettekirjutust. Kui ettekirjutuse täitmine asendustäitmise ja sunniraha seaduses sätestatud vahenditega ei ole võimalik või ei anna tulemusi ning ettekirjutuse täitmist on võimalik saavutada vahetu sunniga, võib ettekirjutuse täitmiseks seaduses sätestatud alustel ja korras kohaldada vahetut sundi.

Siinkohal on peetud silmas eelkõige selliseid olukordi, kus korda rikkuvale isikule antakse suuline korraldus korrariikkumine lõpetada. Isik ei reageeri aga suulisele ettekirjutusele ja objektiivne hinnang olukorrale näitab, et korrariikkumise lõpetamist on võimalik saavutada ainult füüsilise jõu kasutamisega, siis on õigus abipolitseinikul rakendada sundi korrariikkumise lõpetamiseks. Seega vastav säte annab võimaluse tagada korrariikkumise kohene lõpetamine.⁸⁵ Tuleb märkida, et olles kaasatud politseitegevusesse koos politseiametnikuga ei saa abipolitseinik rakendada ettekirjutust. Seega meede on kohaldatav ainult iseseisva pädevusega abipolitseinike poolt.

⁸⁴ APoS § 25 lg 1

⁸⁵ Abipolitseiniku seaduse eelnõu seletuskiri

Abipolitseinik võib isiku kinni pidada, sulgedes ta ruumi või sõidukisse või piirates muul viisil olulisel määral tema füüsilist vabadust, kui see on vältimatu: vahetult eelseisva kuriteo toimepanemise ärahoidmiseks, isiku elu või kehalist puutumatus ähvardava vahetu ohu tõrjumiseks. Uuring näitab, et võrdselt 44% (11) koguvalimist peab isikuid kinni vähemalt kord vahetuse jooksul ja mõnikord. 12% (3) ei rakenda antud meetmet isikute suhtes. Kinnipidamise regulatsioon on vajalik selleks, et tagada korrarikkumise lõpetamine ja isiku üleandmine politseile edasiste meetmete rakendamiseks. Kõnealune säte annab seadusliku aluse isiku liikumisvabaduse piiramiseks konkreetsetel alustel.⁸⁶

On näha, et sõltuvalt olukorrast abipolitseinikud julgelt rakendavad seadusega sätestatud meetmed.

Nagu eelnevalt oli juba mainitud 01.01.2013 seisuga iseseisva tegutsemise pädevus on antud 45 abipolitseinikule.⁸⁷ Uuringu tulemused näitasid, et koguvalimist (25) mõlema astme väljaõpe on läbinud 44% (11) abipolitseinikku. Seega koguvalimist on ainult 44% (11) abipolitseinikku, kes võib politsei ülesandel teostada iseseisvalt järelevalvet avalikus kohas käitumise nõuete üle ning politsei ülesandel täita iseseisvalt ülesannet avalikku korda ähvardava vahetu kõrgendatud ohu tõrjumiseks (tabel 11).

Tabel 11. Iseseisva pädevusega abipolitseinike arv (absoluutarvudes ja protsentides)

		Absoluutarv	Protsent
Iseseisev tegutsemine	Ei	14	56,0%
	Jah	11	44,0%
	Kokku	25	100,0%

Uuringu käigus on tehtud kindlaks, mis piirkonnas tegutseb kõige rohkem iseseisva pädevusega abipolitseinikke. Tabelist 12 ja joonisest 4 nähtub, et 54,5% (6) respondentidest ehk kõige rohkem Põhja prefektuuris tegutseb Kesklinna politseijaoskonda teenindaval territooriumil. Siia kuulub ka Vanalinn, kus tegutseb 27,3% (3) koguvalimist ja mis on nende poolt märgitud ära eraldi piirkonnana. Sellega võib täiesti nõus olla, sest just vanalinna tuleb kõige rohkem väljakutseid viiest Kesklinna jaoskonda kuuluvatest

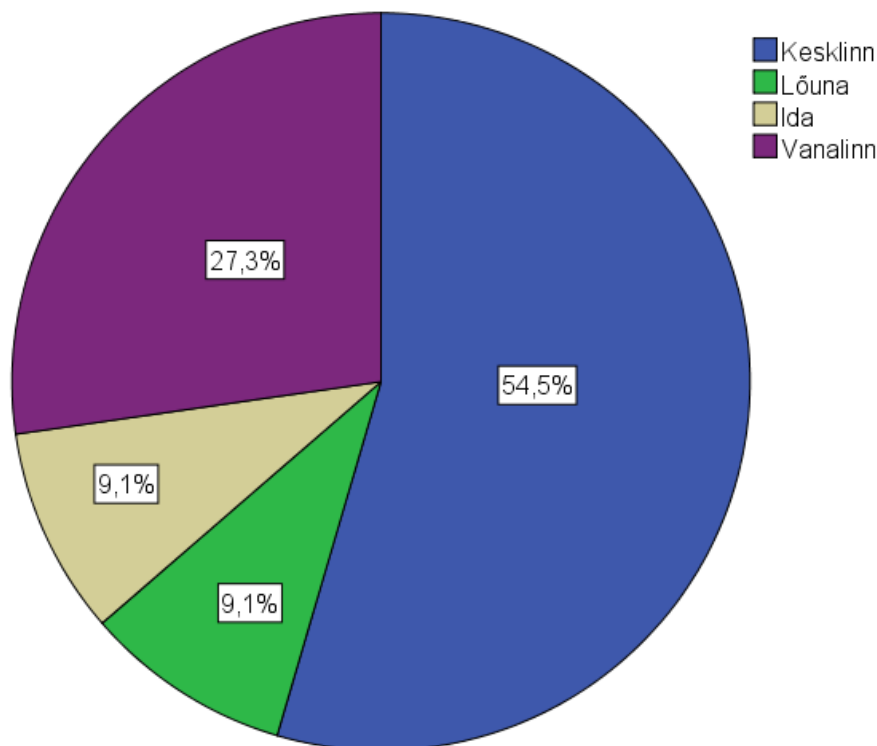
⁸⁶ Abipolitseiniku seaduse eelnõu seletuskiri

⁸⁷ Abipolitseinike kaasamine politseitegevusesse põhja prefektuuris 2013

piirkondadest. Võrdselt ehk 9,1% (1) respondentidest teostab iseseisvalt järelevalvet avalikus kohas käitumise nõuete üle ning politsei ülesandel täita iseseisvalt ülesannet avalikku korda ähvardava vahetu kõrgendatud ohu tõrjumiseks Ida ja Lõuna politseijaoskondade territooriumil. Tuleb märkida, et uurinng ei tuvastanud mitte ühtegi abipolitseinikku, kes oleks iseseisvalt tegutsenud Ida-Harju ja Lääne-Harju politseijaoskondade territooriumil. Autor on seisukohal, et see ei vasta tõele, pigem antud piirkondade iseseisva pädevusega abipolitseinikud küsitlusest osa ei võtnud.

Tabel 12. Politsei ülesandel iseseisvate ülesannete täitmise piirkonnad

		Absoluutarv	Protsent
Piirkond	Kesklinn	6	54,5%
	Lõuna	1	9,1%
	Ida	1	9,1%
	Vanalinn	3	27,3%
	Kokku	11	100,0%

Joonis 4. Politsei ülesandel iseseisvate ülesannete täitmise piirkonnad

Eelnevalt sai juba analüüsitud, millised meetmed ja kui tihti rakendavad abipolitseinikud sõltumata sellest, kas neid kaasatakse politseitegevusesse koos politseiametnikuga või nendele on pandud iseseisva tegutsemise pädevus. Järgmiseks analüüsi punktiks on meetmete rakendamine just iseseisvalt ülesannete täitmisel, olukorras, kus ei ole isikut, kes võib abipolitseiniku juhendada. Meetmete rakendamist iseseisval tegutsemisel iseloomustab tabel 13.

Tabel 13. Meetmete rakendamine iseseisval tegutsemisel⁸⁸

Meetmed	Absoluutarv	Protsent
Küsitlemine ja dokumendi nõudmine	11	100%
Isikusamasuse tuvastamine	10	90,9%
Alkoholijoobe kontrollimine kohapeal	11	100%
Sõiduki peatamine	5	45,5%
Turvakontroll	11	100%
Vallasasja hoiulevõtmine	3	27,3%
Valdusesse sisenemine ja valduse läbivaatus	2	18,2%
Ettekirjutus	3	27,3%
Isiku kinnipidamine	10	90,9%

Tabelist nähtub, et mõned tulemused võivad tekitada küsimusi. Nii abipolitseiniku seaduse 16 lg 2 sätestab, et abipolitseinik võib rakendada käesoleva seaduse §-des 18–20, 22, 23, 25 ja 26 sätestatud meetmeid, kui ta politsei ülesandel teostab iseseisvalt järelevalvet

⁸⁸ 100% - 11 abipolitseinikku, kellel on mõlema astme väljõppe läbitud

avalikus kohas käitumise nõuete üle või täidab ülesannet avalikku korda ähvardava vahetu kõrgendatud ohu tõrjumiseks.⁸⁹ On näha, et paragrahvide reast on välistatud § 21, mis käsitleb sõiduki peatamist. Iseseisvalt tegutsev abipolitseinik ei või peatada sõidukit, sest liiklusjärelvalve teostamine ei ole tema ülesanne. Vaatamata sellele uuringu tulemustest nähtub, et 45,5% (5) respondentidest peatab sõidukeid iseseisvate ülesannete täitmisel. Siinkohal võib järeldada kahte asja: kas uut abipolitseiniku seadust ei tunda ja seetõttu rikutakse või rikutakse sihikindlalt kuid heatahtlikult, et näidata enda produktiivset tööd. Autor on seisukohal, et piirang just antud meetmes ei ole otstarbekas, eriti väherahvastatud kohtades, kuhu tihtipeale ei jõua politseipatrullid kuid kus abipolitseinikud võivad teostada iseseisvalt järelvalvet avalikus kohas käitumise nõuete üle ning politsei ülesandel täita iseseisvalt ülesannet avalikku korda ähvardava vahetu kõrgendatud ohu tõrjumiseks. Joobesjuhte on ka seal, kuid kuidas neid antud piirangu juures tuvastada on küsitletav.

Sarnane olukord on teise meetmega ehk valdusesse sisenemise ja selle läbivaatusega. Abipolitseiniku seadus välistab antud võimalust abipolitseinike poolt rakendatavate meetmete hulgast iseseisvalt tegutsemisel, kuna antud juhul on tegemist intensiivse riivega isiku omandiõigusele ja see riive saab olla lubatud vaid väga erandlikel juhtudel. Valdusesse siseneda ja valdust läbi vaadata võib abipolitseinik igamehe õiguse alusel hädakaitstes. Uuringust nähtub, et 18,2% (2) koguvalimist rikub antud sätet. Ning jällegi kas tegemist on seaduse mitte tundmisega või need kaks abipolitseinikku antud säte rikkumisel tegutsesid hädakaitse tingimustes.

Teiste meetmete rakendamise osas seadust ei rikuta, rakendamine toimub vastavalt vajadusele ja sõltuvalt ühest või teisest olukorrast.

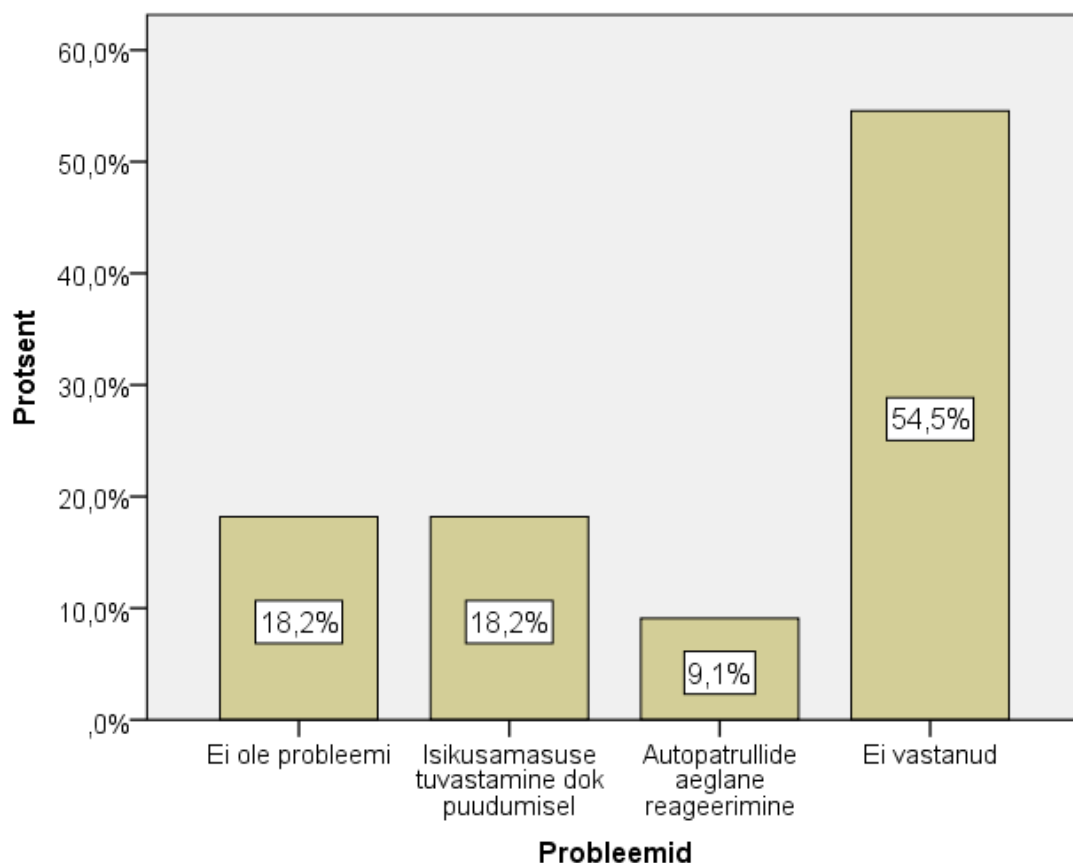
Nii tegev politseiametnikud kui ka abipolitseinikud ülesannete täitmisel puutuvad kokku erinevate probleemidega. Uuringu käigus selgus, millised probleemid tekitavad kõige rohkem muret iseseisva pädevusega abipolitseinikele.

54,5% (6) koguvalimist ei vastanud antud küsimusele, millest võib järeldada kahte asja: kas probleemi pole, mille üle võib ainult rõõm olla või probleeme on nii palju, et ei jõua

⁸⁹ APoS, 24.11.2010, jõustumine 01.01.2011- RT I, 20.12.2010, 1; <<https://www.riigiteataja.ee/akt/130122011058>>, (30.01.2013)

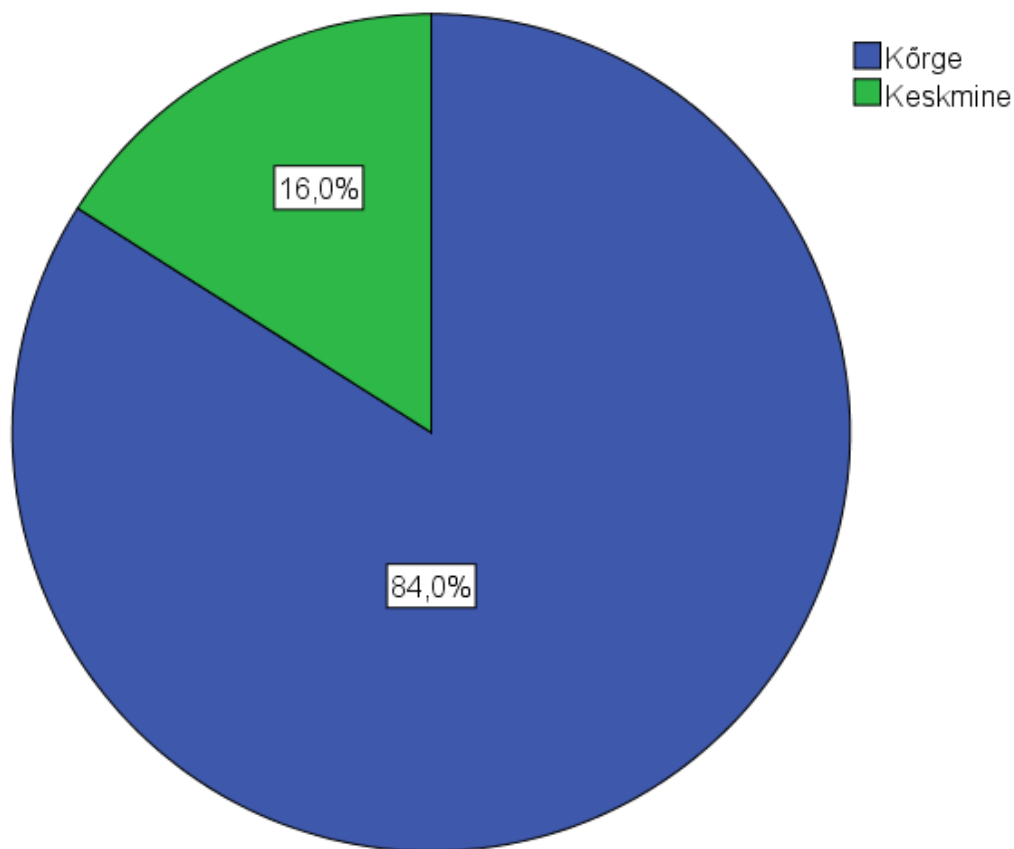
neid kõik kirja panna. 18,2% (2) respondentidest vastasid, et neil probleeme ei ole. Pole välistatud. Veel 18,2% (2) respondentidest peavad probleemiks isikusamasuse kontrollimist olukorras, kus kontrollitaval isikul puudub isikut tõendav dokument. Sellega võib nõus olla, kuna antud olukorra juures peab võtma ühendust jaoskonna korrapidajaga, kes alati vaba ei ole ning mõnikord peab päris kaua aega oodata, et tulemust saada. Samas autor leiab, et see probleem ei ole nii suur, kuna isikute kontrollimiseks saab kasutada ka autopatrulle, kellel on mKAIRI olemas. Kuigi see mõnikord ka ei toimi. 9,1% (1) respondentidest peab tõsiseks probleemiks autopatrullide aeglast reageerimist. Tõenäoliselt on silmas peetud olukord, kus abipolitseinik(ud) on pidanud keegi kahtlusalune isik kinni ja vajavad teda toimetamist ühte või teisse jaoskonda. See võib tõesti probleemiks olla eriti olukorras, kus iseseisva pädevusega abipolitseinike teenindavad territooriumid on hästi kaugel politseijaoskondadest.

Iseseisvalt ülesannete täitmisel tekkivaid probleeme iseloomustab joonis 5

Joonis 5. Politsei ülesandel iseseisvate ülesannete täitmisel tekkinud probleemid

Uuring näitas, kuivõrd tähtis on abipolitseinike roll kaasaegses korra- ja turvalisussüsteemis, kus tegev ametnike arv märkamisväärselt kahaneb. Kahtlemata kõrge. Seda meelt on ka abipolitseinikud ise, kellele oli antud küsimus esitatud. Joonis 6 näitab, et 84% koguvalimist peavad enda kaasamisvajadust politseitegevusesse kõrgeks. 16% respondentidelt hindavad enda rolli keskmiselt. Kuid ei ole mitte ühtegi abipolitseinikku, kes ütleks, et ei ole mõtet neid politseitegevusesse kaasata või et kaasamisvajadus on madal. Peab nentima, et see 100% vastab tõe ja eriti ilmne välipolitsei ridades, kus juba mitte ükski vahetus ei toimu abipolitseinike osaluseta.

Joonis 6. Abipolitseinike kaasamise vajadus politseitegevusesse

Uuringu käigus said välja selgitatud motivatsioonifaktorid, mida iseloomustab tabel 14. Sellest lähtuvalt 84% (21) koguvalimist teeb ise midagi ühiskonna heaks ära. Võrdselt 68% (17) respondenti aitab inimesi ja tagab avalikku korda ning need ongi kaks suurimat

motivaatoreid. 56% (14) koguvalimist meeldib sattud erinevatesse põnevatesse ja ettearvamatutesse olukordadesse ja neid lahendada. Kiiduväärne. 52% (13) respondentidest tunnevad ennast hästi politseijaoskonna kollektiivis, kuna see on tore. 32% (8) on rahul enda paarimehega, kellega koos nad eesti rahavast teenivad. 28% (7) respondenti motiveerib midagi muu, kuid mis täpsemalt, jääb saladuseks, kuna nad ei täpsustanud. 16% (4) koguvalimist motiveerib abipolitseiniku vormiriietus, mis praegu ei erine politseiametniku vormist. Ainukeks erinevuseks on kiri ABIPOLITSEINIK, kõik ülejäänud on samasugune nagu tegev ametnikel. 12% (3) respondentidest meeldib kanda erivahendeid ja teenistusrelvi. Uurimistöös ei tuvastatud mitte ühtegi abipolitseiniku, keda motiveeriks asjaolu, et õigusi on rohkem kui tavakodanikul.

Tabel 14. Abipolitseiniku tööd motiveerivad faktorid

Motivatsioon	Absoluutarv	Protsent
Teen ise midagi ühiskonna heaks ära	21	84,0%
Aitan inimesi	17	68,0%
Tagan avalikku korda	17	68,0%
Minu politseinikus paarimees on vahva	8	32,0%
Tore kollektiiv politseiosakonnas	13	52,0%
Kannan abipolitseiniku vormi	4	16,0%
Suuremad õigused kui tavakodanikul	0	0%
Satun sageli põnevatesse ja ettearvamatutesse olukordadesse	14	56%
Sõidan politsei operatiivvärvides sõidukitega	0	0%
Kasutan sidevahendeid ja käsijaamu	0	0%
Kannan erivahendeid ja teenistusrelvi	3	12%
Teenin lisaraha	0	0%
Pääsen ligi politseiametnike baasidele	0	0%
Muu	7	28%

Selgus, et motivatsiooni on palju. Iga eraldi võetud abipolitseinikku motiveeritavust kas suuremal või väiksemal määral. Tähtis on see, et kaasaegses korrakaitse süsteemis on veel vabatahtlikke, kes on valmis appi tulema. Ei tahaks mõelda olukorrale, kus abipolitseinikud „enam aidata ei tahaks“.

Küsimustiku lõpus oli ka avatud küsimus, kus abipolitseinikud said võimaluse kirjutada oma kommentaare käesoleva teema kohta. Seda võimalust kasutas 36,0% koguvallimist. Allpool on toodud välja avatud küsimusele vastanute üldistatud mõtted:

- endised politseiametnikud ei pea läbima abipolitseinikuks saamisele suunatud koolitusi
- abipolitseinike seast on üldjuhul hinnatud need, kes on varem politseiametnikuna töötanud
- õpetada ja koolitada tuleb neid abipolitseinikke, kellel on siiras huvi töö vastu
- kui abipolitseinik on suutnud ennast jaoskonna siseselt tõestada, siis võetakse teda kui võrdväärset
- teise astme väljaõpe ei taga veel abipolitseiniku valmisolekut iseseisvaks tegutsemiseks
- abipolitseinik ei asenda politseiametnikku
- abipolitseinike värbamisega püütakse varjata augud politseipersonalis
- abipolitseinike demotiveerivaks faktoriks on politseiametnike väheprofessionaalne suhtumine abipolitseinikesse; abiks on koolitused politseiametnikele ning motivatsioonimeetmed (ühised üritused jne)
- järjest vähem väärtustatakse abipolitseiniku panust politseitegevusesse

KOKKUVÕTE

Käesoleva töö eesmärgiks oli välja selgitada kuivõrd Põhja prefektuuri abipolitseinikud olid valmis iseseisvaks tegutsemiseks aastatel 2011-2012. Töö aktuaalsus tuleneb kahest aspektist: 1) 01.01.2011. a uue abipolitseiniku seaduse jõustumine, mis sätestab ja reguleerib abipolitseinike iseseisva pädevuse, 2) abipolitseinike kasvav roll kaasaegses korrakaitse-süsteemis. Eesmärki püüti saavutada uues abipolitseiniku seaduses sätestatud meetmete rakendamise võimalikkuse uurimisega Põhja prefektuuri territooriumil tegutsevate abipolitseinike seas.

Töös püstitatud eesmärgi saavutamiseks viidi läbi empiiriline uuring, mis oli suunatud Põhja prefektuuri teenindaval territooriumil tegutsevatele abipolitseinikele. Empiiriliste andmete kogumiseks kasutatakse lõputöös ankeetküsitlust ning tulemusi analüüsitakse kvantitatiivselt. Uuringu käigus oli koostatud küsimustik, mis koosnes 17 valik vastustega ning kolmest avatud küsimusest. Kuna sihtrühma liikmeid seoses nende tööülesannete täitmisega oli võimalik kätte saada elektroonilise posti teel, kasutati seda võimalust ankeetküsitluse läbiviimiseks. Küsitluse käigus kogutud andmed sisestati algul tabel arvutusprogrammi Microsoft Excel, seejärel need kodeeriti ja viidi üle statistikaprogrammi SPSS, kus toimus andmetöötlus. Saadud andmete põhjal koostati SPSS programmis tabelid ja diagrammid. Tulemuste tõlgendamisel kasutati interpreteerimismeetodeid: võrreldi, analüüsi ja üldistati saadud tulemused ning tehti nende kohta järeldused.

01.01.2013. a seisuga aktiivselt tegutseb Põhja prefektuuri teenindaval territooriumil 157 abipolitseinikku. Uuringus osales 25 abipolitseinikku, mis koostab 15,9% koguvalimist. Abipolitseinike kaasamisest politseitegevusesse Põhja prefektuuris aastal 2013. lähtuvalt, iseseisva tegutsemise pädevus on antud 45 abipolitseinikule. Uuringu tulemused näitasid, et koguvalimist (25) mõlema astme väljaõpe, mis võimaldab tegutseda iseseisvalt, on läbinud 44% (11) abipolitseinikku. Seega koguvalimist on ainult 11 abipolitseinikku, kes võib politsei ülesandel teostada iseseisvalt järelevalvet avalikus kohas käitumise nõuete üle ning politsei ülesandel täita iseseisvalt ülesannet avalikku korda ähvardava vahetu kõrgendatud ohu tõrjumiseks.

Uuringust selgus, et Põhja prefektuuri teenindavad abipolitseinikud, kellele on antud iseseisva tegutsemise pädevus, varustatud kõikide vajalike erivahenditega, et ausalt ja

kohusetundlikult täita teenistuskohustusi. Tulemused näitavad, et iseseisva pädevusega aktiivsemad abipolitseinikud tegutsevad Kesklinna politseijaoskonna teenindaval territooriumil, k.a Vanalinn, mis oli respondentide poolt eraldatud eraldi piirkonda. Uuringust ei nähtu, et iseseisva pädevusega abipolitseinikke oleks väljaspool Tallinna linna ehk Ida- ja Lääne-Harju jaoskondade teenindaval territooriumil. Autor seab seda kahtluse alla ja pigem kaldub arvama, et nende jaoskondade abipolitseinikud uuringust osa ei võtnud.

Uue abipolitseiniku seadusega sätestatud meetmed kohaldatakse julgelt, vastavalt vajadusele ja lähtuvalt ühest või teisest olukorrast. Kuid peab märkima, et mitte kõik iseseisva pädevusega abipolitseinikud järgivad seadust kõrvalekaldumatult. Nii abipolitseiniku seadus keelab iseseisvalt tegutsevatele abipolitseinikele peatada sõidukeid, kuna liiklusjärelvalve ei ole nende pädevuses. Vaatamata sellele 45,5% (5) respondentidest peatab sõidukeid iseseisvate ülesannete täitmisel. Siinkohal võib järeldada kahte asja: kas uut abipolitseiniku seadust ei tunta ja seetõttu rikutakse seda või rikutakse sihikindlalt kuid heatahtlikult, et näidata enda produktiivset tööd. Sarnane olukord on teise meetmega ehk valdusesse sisenemise ja selle läbivaatusega. Abipolitseiniku seadus välistab antud võimalust abipolitseinike poolt rakendatavate meetmete hulgast iseseisval tegutsemisel, kuna antud juhul on tegemist intensiivse riivega isiku omandiõigusele, ja see riive saab olla lubatud vaid väga erandlikel juhtudel. Valdusesse siseneda ja valdust läbi vaadata võib abipolitseinik igauhe õiguse alusel hädakaitses. Uuringust nähtub, et 18,2% (2) koguvalimist rikub antud sätet. Ning jällegi kas tegemist on seaduse mitte tundmisega või need kaks abipolitseinikku antud säte rikkumisel tegutsesid hädakaitse tingimustes. Teiste meetmete rakendamise osas seadust ei rikuta.

Iseseisva tegutsemise juures välja on toodud kaks probleemi: 1) isikusamasuse kontroll dokumentide puudumisel, 2) autopatrullide aeglane reageerimine. Mõlemad probleemid on kiiresti lahendatavad linna piires, kus autopatrullide arv on tunduvalt suurem, kui maakonnas ja neid saab kasutada lahendamiseks.

Kaasaegses korrakaitsesüsteemis, kus tegev politseiametnike arv märkamisväärselt langeb, üha rohkem kasvab abipolitseinike roll, mis järeldub ka uuringu tulemustest. Abipolitseinikud peavad enda rolli kõrgeks või keskmiseks, millega autor on täiesti nõus. Eriti ilmne on see olukord välipolitsei ridades, kus juba mitte ükski vahetus ei toimu

abipolitseinike osaluseta. Motivatsiooni on palju ja nad on erinevad, kuid olukorrale, kus abipolitseinik ei tahaks enam tööle tulla veel mõtlema ei pea.

Kokkuvõtvalt leiab autor, et püstitatud hüpotees on leidnud kinnitust. Kindlasti tuleb veel palju juurde õppida ja ennast koolitada, eriti õigusalaselt, et vältida seaduse rikkumise olukordi. Kuid üldiselt Põhja prefektuur võib enda kasutuses olevate abipolitseinikega, keda kaasatakse politseitegevusesse koos politseiametnikega ning kellele on antud iseseisva tegutsemise pädevus, rahul olla.

РЕЗЮМЕ

Дипломная работа имеет название «Возможность использования помощниками полицейских методов, установленных новым законом о помощниках полицейских, в 2011-2012 годах на примере Северной префектуры полиции». Целью данной работы является выяснение готовности действующих на территории Северной префектуры полиции помощников полицейских к самостоятельным действиям.

Для достижения поставленной в работе цели, было проведено эмпирическое исследование, объектом которого стали действующие на территории Северной префектуры полиции помощники полицейских. Актуальность данной работы следует из двух аспектов: 1) вступление 01.01.2011 года в силу нового закона о помощниках полицейских, устанавливающего и регуливающего границы самостоятельной компетенции помощников полицейских, 2) растущая роль помощников полицейских в современной системе охраны правопорядка. Для достижения поставленной в работе цели была изучена возможность применения помощниками полицейских, действующих на территории Северной префектуры полиции, методов, установленных новым законом о помощниках полицейских.

Для проведения исследования был составлен опросник, состоящий из 17 вопросов, имеющих варианты ответов, и 3-х открытых вопросов. Данный опросник был распространён среди помощников полицейских путём использования электронной почты, ориентированной именно на помощников полицейских. Сначала полученные в результате опроса данные были введены в Microsoft Excel – программу обработки электронных таблиц. Затем, данные кодировали и перенесли в компьютерную программу для статистической обработки данных – SPSS. На основании данных, полученных при использовании данной компьютерной программы, посредством той же самой программы были составлены таблицы и диаграммы. При трактовке результатов использовались методы интерпретации, такие как сравнение, анализ, обобщение результатов и составление на их основании выводов.

По состоянию на 01.01.2013 года на территории обслуживания Северной префектуры полиции насчитывается 157 активных помощников полицейских. В исследовании приняло участие 25 помощников полицейских, что составляет 15,9%

от общего количества. Исходя из данных по привлечению помощников полицейских к действиям полиции в Северной префектуре в 2013 году, право действовать самостоятельно дано 45 помощникам полицейских. Результаты исследования показали, что из всех опрошенных помощников полицейских (25) обе стадии обучения, позволяющего получить право на самостоятельную деятельность, пройдены лишь у 11, что составляет 44% от общего количества. Таким образом, лишь 11 помощников полицейских, принявших участие в исследовании, могут по заданию полиции самостоятельно осуществлять надзор за нормами поведения в общественном месте, а также, по заданию полиции самостоятельно исполнять обязанности по предотвращению непосредственной повышенной опасности, направленной против общественного порядка.

Из исследования видно, что для добросовестного и честного исполнения служебных обязанностей помощники полицейских, имеющие право действовать самостоятельно, снабжены всеми необходимыми спецсредствами. Результаты показывают, что самые активные помощники полицейских, имеющие право на самостоятельные действия, несут службу на территории обслуживания Центрального отдела полиции, включая Старый город, который был выделен респондентами в отдельный район. Из исследования не видно, чтобы помощники полицейских, имеющие право действовать самостоятельно, несли службу вне Таллинна, например, на территории Восточно- или Западно-Харьюских отделов полиции. Данный результат автор работы ставит под сомнение и склоняется к тому, что помощники полицейских, имеющие право действовать самостоятельно в данных районах, просто не приняли участия в исследовании.

Методы, установленные новым законом о помощниках полицейских, применяются смело, в соответствии с необходимостью и исходя из той или иной ситуации. Следует отметить, что не все помощники полицейских, имеющие право действовать самостоятельно, исполняют закон в точности. Так, при самостоятельной деятельности новым законом о помощниках полицейских запрещена остановка транспортных средств, так как надзор за дорожным движением не входит в компетенцию помощников полицейских, имеющих право действовать самостоятельно. Несмотря на это, 45,5% ответивших останавливает транспортные средства при самостоятельном исполнении служебных обязанностей. Отсюда можно

сделать два вывода: 1) незнание нового закона о помощниках полицейских, 2) целенаправленное добровольное нарушение закона с целью показать продуктивность проделываемой работы. Похожим образом обстоит дело с другим, предусмотренным новым законом о помощниках полицейских, методом. А именно, вторжение во владение и его досмотр интенсивно затрагивает право лица на собственность, поэтому разрешено только в исключительных случаях. Новый закон о помощниках полицейских не разрешает использование данного метода помощникам полицейских, имеющим право действовать самостоятельно, за исключением случаев необходимой обороны. Результаты исследования показали, что 18,2% опрошенных нарушает данный пункт. И в данном случае имеет место либо незнание закона, либо нарушение данного пункта было обусловлено необходимой обороной. В части применения других методов, установленных новым законом о помощниках полицейских, нарушений не выявлено.

Проблемных места при самостоятельном исполнении служебных обязанностей выявлено два. Во-первых, трудности вызывает установление личности в ситуации, когда у лица отсутствует удостоверяющий личность документ. Второй проблемой было выделено медленное реагирование автопатрулей на просьбы об оказании необходимой помощи помощникам полицейских. Обе проблемы легко решаемы в городе, где количество автопатрулей с наличием необходимой для проверки личности базы данных гораздо выше, чем в уезде.

Роль помощников полицейских в современной системе охраны правопорядка трудно переоценить. Особенно в ситуации, где число действующих полицейских неуклонно снижается. Из исследования следует, что свой вклад в современную систему охраны правопорядка помощники полицейских оценивают как средний и высокий, с чем трудно не согласиться. Особенно их вклад ощутим в рядах полевой полиции, где на сегодняшний день уже практически не одна смена не проходит без участия помощников полицейских. Мотивирующих их к исполнению служебных обязанностей факторов много, они различны, однако, на данном этапе ещё не приходится задумываться о ситуации, когда помощники полицейских больше не захотят выходить на службу.

В заключении, опираясь на результаты проведённого исследования, автор приходит к выводу, что действующие на территории Северной префектуры полиции помощники полицейских были готовы к самостоятельному несению служебных обязанностей в 2011-2012 году. Несомненно, ещё предстоит многому научиться. Необходимо постоянно дополнять уже имеющиеся знания посредством посещения различных учебных дней, особенно касающихся юридических аспектов, жизненно необходимых для успешного несения службы. Нужно это для того, чтобы избегать ошибок, подобных выявленным в исследовании. В целом, Северная префектура полиции может быть довольна находящимися в её распоряжении помощниками полицейских, как вовлекаемыми в полицейскую деятельность вместе с полицейскими чиновниками, так и имеющими право действовать самостоятельно по заданию полиции.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Abipolitseinike kaasamine politseitegevusesse Põhja prefektuuris 2013. Strateegia.

Abipolitseiniku seadus, 20.04.1994, jõustunud 16.05.1994 – RT I 1994, 34, 533.

Abipolitseiniku seadus, 24.11.2010, jõustunud 01.01.2011 – RT I, 20.12.2010, 1 ... RT I, 30.12.2011, 58.

Abipolitseiniku seaduse eelnõu seletuskiri,

<http://www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems&enr=633SE&koosseis=11>, (01.11.2011).

Abipolitseiniku seaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri,

<http://www.riigikogu.ee/?op=emspain&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=021340010>, (10.11.2011).

Anno Aedmaa. Avaliku korra kaitse Eesti õigusruumis. *Juridica*, 2004, nr 7, lk 499-504.

Asendustäitmise ja sunniraha seadus, 09.05.2001, jõustunud 01.01.2002 - RT I 2001, 50, 283; <<https://www.riigiteataja.ee/akt/123022011005>>, (02.12.2011).

Autoveoseadus, 07.06.2000, jõustunud 12.03.2012 ... RT I 2000, 54, 346

Eesti Vabariigi põhiseadus, 28.06.1992, jõustunud 03.07.1992 ... RT 1992, 26, 349

Hirsjärvi, S., Remes, P. ja Sajavaara P., *Uri ja kirjuta* (Tallinn: Kirjastus Medicina, 2007).

Haldusmenetluse seadus, 06.06.2001, jõustunud 01.01.2002 ... RT I 2001, 58, 354

H. Schwemer. Põhiseaduse nõuded politseiõigusele. *Juridica*, 2004, nr 7, lk 443-451.

Isiku kinnipidamise dokumenteerimise kord, vastu võetud 14.12.2009 nr 59 ... RTL 2009, 95, 1394.

Jaan Sootak, Priit Pikamäe. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 2., täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne. Tallinn: Juura, 2004. 894 lk.

K. Niidas. Avalike ülesannete üleandmine abipolitseinikule. Magistritöö. Tartu 2012

Korraldusseaduse eelnõu seletuskiri,

<http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain&page=pub_file&file_id=a67e1f77-6a73-26c5-5648-71b05c92d979&>, (10.11.2011).

Korraldusseadus, 23.02.2011 - RT I, 22.03.2011, 4, (10.11.2011).

Kriminaalmenetluse seadustik, 12.02.2003, jõustunud 01.07.2004 - RT I 2003, 27, 166.

Liiklusseadus, 17.06.2010, jõustunud 01.07.2011 - RT I 2010, 44, 261.

M. Laaring, M. Künnapu, P. Heinsoo, M. Mikiver. Politsei järelevalve menetlus. Õppevahend. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2010

Politsei ja piirivalve seadus, 06.05.2009, jõustumine 01.01.2010, osaliselt 01.01.2012 - RT I 2009, 26, 159.

Politseipeadirektori 28.04.2003.a käskkiri nr 86 "Abipolitseiniku tegevusse kaasamise ja tegevuses osalemise juhend" pp 1.3, 2.3.2

Politsei ja Piirivalveameti intranet, <<http://ppa-siseveeb.polsise/pop>>.

Riigikogu pressiteated. <<http://www.riigikogu.ee/index.php?id=58666>> 30.04.2013

Siseministerium. Kodanikuühiskond Eestis. <<http://www.siseministerium.ee/25325/>> (09.11.2011).

Väärteomenetluse seadustik, 22.05.2002, jõustumine 01.09.2002 - RT I 2002, 50, 313.

Vedelkütuse erimärgistamise seadus, 23.09.1997, jõustunud 01.01.1998, osaliselt 1.01.1999. a. ... RT I 1997, 73, 1201.

Õiguskantsleri 26.02.2008 märgukiri nr 7-7/070431/00801253,

<http://oiguskantsler.ee/et/search/apachesolr_search/7-7/070431/00801253>,
(10.11.2011).

TABELITE JA JOONISTE LOETELU

Tabel 1. Vastanute absoluutarv ja protsent Põhja prefektuuri erinevates jaoskondades.....	30
Tabel 2. Vastanute absoluutarv ja protsent soo- ja vanusegruppide lõikes.....	31
Tabel 3. Abipolitseinike põhitöö liik (absoluutarvudes ja protsentides).....	32
Tabel 4. Allikad, kust vastajad said teada abipolitseinikuks hakkamise võimalusest.....	33
Tabel 5. Teise astme väljaõppe läbimine.....	36
Tabel 6. Abipolitseinike valmisolek iseseisvaks tegutsemiseks.....	37
Tabel 7. Abipolitseinike koolitusvajadused.....	38
Tabel 8. Erivahendite saamine enne vahetuse algust.....	40
Tabel 9. Erivahendite kasutamise sagedus.....	41
Tabel 10. Meetmete rakendamise sagedus.....	42
Tabel 11. Iseseisva pädevusega abipolitseinike arv (absoluutarvudes ja protsentides).....	45
Tabel 12. Politsei ülesandel iseseisvate ülesannete täitmise piirkonnad.....	46
Tabel 13. Meetmete rakendamine iseseisval tegutsemisel.....	47
Tabel 14. Abipolitseiniku tööd motiveerivad faktorid.....	51
Joonis 1. Politseitegevusesse kaasamine.....	35
Joonis 2. Teise astme väljaõppe läbimine.....	36
Joonis 3. Abipolitseinike valmisolek iseseisvaks tegutsemiseks.....	37
Joonis 4. Politsei ülesandel iseseisvate ülesannete täitmise piirkonnad.....	46

Joonis 5. Politsei ülesandel iseseisvate ülesannete täitmisel tekkinud probleemid.....	49
Joonis 6. Abipolitseinike kaasamise vajadus politseitegevusesse.....	50

LISA 1. KÜSIMUSTIK ABIPOLITSEINIKELE

Lugupeetud küsimustiku täitja!

Käesoleva uuringu teostaja on Sisekaitseakadeemia Politsei- ja Piirivalvekolledž. Uuringu eesmärgiks on selgitada, kuidas Põhja Prefektuuri abipolitseinikud olid valmis iseseisvaks tegutsemiseks aastatel 2011-2012.

Küsitlus on anonüümne ja uuringu tulemusi kasutatakse ainult teadustöö eesmärkidel.

Küsimuste korral palun pöörduge III kursuse üliõpilase Juri Kivisoo poole e-posti aadressil estpol@hotmail.com.

1. Sugu

- a. Mees
- b. Naine

2. Vanus

3. Teie põhitöö liik

- a. Tööline
- b. Teenistuja
- c. Ettevõtja
- d. Turvatöötaja
- e. Muu
- f. Hetkel ei tööta

4. Millisest allikast olete saanud teada abipolitseinikuks hakkamise võimalusest?

Valige kõik sobivad variandid!

- a. Sõbrad, tuttavad või pereliikmed töötavad politseis
- b. Sõbrad, tuttavad või pereliikmed on abipolitseinikud
- c. Piirkonnakonstaabel soovitas
- d. Käisin ise politseiosakonnas uurimas
- e. Töökaaslased soovitasid
- f. Internet, TV, raadio, ajalehed
- g. Muu:

5. Ülesannete täitmise piirkond:

6. Kui tihti Teid kaasatakse politseitegevusesse?

Ainult üks vastusevariant!

- a. Kord nädalas
- b. Kord kuus
- c. Ei kaasata
- d. Osalen siis, kui tahan

7. Kas Teil on läbitud esimese astme väljaõppe?

Ainult üks vastusevariant!

- a. Jah
- b. Ei

8. Kas Teil on läbitud teise astme väljaõppe?

Ainult üks vastusevariant!

- a. Jah
- b. Ei

NB! Küsimused № 9-10 on eelmistele kahele küsimusele **positiivselt** vastanud abipolitseinikele vastamiseks.

9. Kuidas Teie ise hindate oma valmisolekut meetmete rakendamiseks ja iseseisvaks tegutsemiseks?

Ainult üks vastusevariant!

- a. Olen täiesti valmis
- b. Olen pigem valmis
- c. Pigem ei ole valmis
- d. Ei ole valmis

10. Millist koolitust Teie vältimatult täiendavalt vajaksite?

.....
.....

11. Millised allpool toodud erivahenditest Te saate enne vahetuse alustamist?

Valige kõik sobivad variandid!

- a. Kuulivest
- b. Kummi- või teleskopnui
- c. Pipragaas
- d. Käeraud
- e. Käsijaam
- f. Taskulamp
- g. Teenistusrelv

12. Kui sageli Te kasutate tabelis toodud erivahendeid?

Palun valige igas reas ainult üks vastusevariant!

Erivahend	Iga vahetus	Mõnikord	Ei kasuta
Kuulivest			
Kummi- või teleskopnui			
Pipragaas			
Käeraud			
Käsijaam			
Taskulamp			
Teenistusrelv			

13. Kui sageli Te rakendate tabelis toodud meetmeid?

Palun valige igas reas ainult üks vastusevariant!

Meetmed	Vähemalt kord vahetuse jooksul	Mõnikord	Ei rakenda
Küsitlemine ja dokumendi nõudmine			
Isikusamasuse tuvastamine			
Alkoholihoobe kontrollimine kohapeal			
Sõiduki peatamine			
Turvakontroll			
Vallasasja hoiulevõtmine			
Valdusesse sisenemine ja valduse läbivaatus			
Ettekirjutus			
Isiku kinnipidamine			

14. Kas olete teostanud aastatel 2011-2012 politsei ülesandel iseseisvalt järelvalvet avalikus kohas käitumise nõuete üle ja täitnud iseseisvalt ülesannet avalikku korda ähvardava vahetu kõrgendatud ohu tõrjumiseks?

Ainult üks vastusevariant!

- a. Jah
- b. Ei

NB! Küsimused № 15-17 on eelmisele küsimusele **positiivselt** vastanud abipolitseinikele vastamiseks.

15. Politsei ülesandel iseseisvate ülesannete täitmise piirkond.....

16. Millised allpool toodud meetmetest olete rakendanud iseseisval tegutsemisel?

Valige kõik sobivad variandid!

- a. Küsitlemine ja dokumendi nõudmine
- b. Isikusamasuse tuvastamine
- c. Alkoholihoobe kontrollimine kohapeal
- d. Sõiduki peatamine
- e. Turvakontroll
- f. Vallasasja hoiulevõtmine
- g. Valdusesse sisenemine ja valduse läbivaatus
- h. Ettekirjutus
- i. Isiku kinnipidamine

17. Milliste probleemidega olete kokku puutunud iseseisvate ülesannete täitmisel politsei ülesandel?

.....

.....

.....

.....

.....

18. Kui suur on Teie arvates vajadus abipolitseinike kaasamisel politseitegevusesse?

Ainult üks vastusevariant!

- a. Kõrge
- b. Keskmise
- c. Madal
- d. Ei näe mõtet abipolitseinike kaasata

19. Mis motiveerib Teid kõige rohkem abipolitseinikuna töötades?

Valige kõik sobivad variandid!

- a. Teen ise midagi ühiskonna heaks ära
- b. Aitan inimesi
- c. Tagan avalikku korda
- d. Minu politseinikust paarimees on vahva
- e. Tore kollektiiv politseiosakonnas
- f. Kannan abipolitseiniku vormi
- g. Suuremad õigused kui tavakodanikul
- h. Satun sageli põnevatesse ja ettearvamatutesse olukordadesse
- i. Sõidan politsei operatiivvärvides sõidukitega
- j. Kasutan sidevahendeid ja käsijaamu
- k. Kannan erivahendeid ja teenistusrelvi
- l. Teenin lisaraha
- m. Pääsen ligi politseiandmebaasidele
- n. Muu:.....

20. Palun kirjutage siia, kui Teil on antud teemal midagi lisada.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Täna Teid küsimustiku täitmise eest!